

NOI CERCETĂRI PRIVIND EPOCA BRONZULUI ÎN AȘEZAREA PĂULENI (CIOMORTAN). CAMPANIILE DIN ANII 2001-2002. RAPORT PRELIMINAR.

În perioada 20 iulie – 20 octombrie 2001 și 20 iunie – 20 iulie 2002 au fost continuate cercetările arheologice în așezarea Păuleni (cunoscută în literatura de specialitate și sub numele de Ciomortan sau Șoimeni), din apropierea satului Șoimeni (Csikcsomortán), comuna Păuleni-Ciuc, jud. Harghita (SZÉKELY, 1970, p. 71-76; CAVRUC, 2000, p. 93-102; LAZAROVICI, 2000, p. 103-130; DUMITROAIA, 2000, p. 131-154; CAVRUC, ROTEA, 2000, p. 155-172; CAVRUC, 2001, p. 60-70).

Descrierea săpăturilor. Lucrările s-au efectuat în sectorul estic al sitului (Pl.I), în cuprinsul secțiunii I (în continuare S.I). Pentru cercetarea urmelor de locuire Ariușd și Ciomortan depistate în campania anterioară, au fost continuate lucrările în suprafața cuprinzând carourile (în continuare: car.) A,B,C,D / 4-12 și E,F / 4-6. Cercetarea locuințelor aparținând culturii Wietenberg, aflate pe panta interioară a valului, a necesitat extinderea S.I prin adăugarea car. G,H,I,K / 1-3 și G,H,I,K,L,M / 4-6. În scopul definirii formei și dimensiunilor șanțului de apărare, S.I a fost extinsă spre nord, prin car. A / 18-20, iar pentru cercetarea caracterului fortificării așezării din partea sudică, au fost reluate lucrările în car. A / 1'-15'. Continuarea cercetării complexului 13 (culoar/poartă?) aparținând aspectului cultural Ciomortan, a prilejuit extinderea S.I cu o suprafață de 4 x 6 m pe panta exterioară a valului (car. C,D / 12, 13, 14), lăsându-se sub coama valului un martor stratigrafic longitudinal, gros de 0,6 m.

Valul de apărare în partea de NNE a așezării, în porțiunile cercetate în anii 1999-2002, prezintă o structură complexă incluzând mai multe depuneri succesive de pământ de culori și componente diferite, precum și urme de substructuri și palisadă.

Observații stratigrafice. Spre deosebire de aprecierea anterioară, conform căreia depunerile din care este compus valul nu au valențe cronologic semnificative, (CAVRUC, DUMITROAIA, 2000, p. 131) observațiile din ultimele două campanii de cercetări au scos în evidență faptul că, unele dintre ele reflectă mai multe faze de ridicare și funcționare a acestuia și uneori corespund unor niveluri succesive de locuire. S-a

observat astfel că, primul nivel al valului constă din lut galben bătătorit, iar în car. C / 10, în zona de unde panta sa interioară urcă, acesta este suprapus de o vatră-rug. (Pl. XXIV, 4, 5). În imediata apropiere a acesteia din urmă, dar deja în afara perimetrului primului nivel al valului, au fost descoperite alte patru vetre-ruguri asemănătoare (Pl. XXIV, 3). Pe acest nivel au apărut câteva fragmente ceramice de tip Coțofeni (Pl. XX, 8). Stratigrafic, aceste ruguri se încadrează în perioada dintre primul și al doilea nivel al valului. La 60 cm vest de vatra -rug a fost descoperită o groapă de stâlp, de formă circulară cu $D_g = 0,3$ m ce perfora primul nivel al valului (Pl. XXIV, 6). Amintim faptul că, în campaniile anterioare, sub primul nivel al valului au fost descoperite și cercetate urme ale unui complex aparținând culturii Coțofeni, faza I. Ceramica descoperită la nivelul rugurilor, nu prezintă caracteristici ce ar permite încadrarea acesteia într-o fază ulterioară Coțofeni I, ceea ce face puțin probabil – deși nu exclude – ca primul nivel al valului să aparțină culturii Coțofeni. Sperăm că viitoarele cercetări vor oferi observații mai concludente cu privire la încadrarea primului nivel al valului. Al doilea nivel al valului, așa cum s-a constatat în car. B,C / 8, pe de o parte suprapune un nivel din care provin câteva fragmente ceramice de tip Ciomortan, iar pe de altă parte, este perforat de un complex (L.7a) aparținând aceluiași aspect cultural. Dacă această observație este corectă, trebuie să admitem că la Păuleni există cel puțin două faze de locuire Ciomortan.

Celui de-al doilea nivel al valului îi aparține și complexul 13 (în continuare Cmp.13), atribuit aspectului Ciomortan. El reprezenta un culoar ce traversa din sud spre nord valul de apărare. Se pare că, inițial, el a fost folosit ca o poartă, iar ulterior în interiorul său, au fost efectuate unele amenajări și o construcție, în care s-a practicat un ritual însoțit de depunerea și incinerarea a trei indivizi (a se vedea mai jos).

Următorul strat al valului suprapune Cmp.13 și reprezintă, probabil, rezultatul reamenajării valului de către purtătorii culturii Wietenberg.

Urmează apoi un nivel de locuire Wietenberg, marcat de câteva complexe ale acestei culturi pe panta interioară a valului (a se vedea mai jos).

În ceea ce privește stratul ce suprapune locuințele culturii Wietenberg, deocamdată avem în vedere două posibilități: acesta, fie reprezintă pământul alunecat de pe coama valului, fie se datorează reamenajării fortificațiilor în perioada dacică*.

În car. L, M / 4-6, sub coama valului, la ad. de 0,5-0,9 m, pe fundalul umpluturii galbene a acestuia, a fost surprinsă o dungă de nuanță maroniu-deschisă, ce se înscrie în curba valului. Dunga nu a fost încă golită. Presupunem că ea reprezintă urmele unui șanț format de gropile de stâlpi din care era alcătuită palisada (Pl.XXIII, 1).

Pe panta interioară a valului, în car. I, K / 5-6, la ad. de cca. 0,5-0,9 m, în urma răzuirii, pe fundalul umpluturii valului, au apărut două dungi drepte dispuse aproximativ perpendicular pe direcția valului: prima era de culoare gălbui-albicioasă, lată de până 1,5 m, iar a doua, de culoare maronie, cu lățimea de 0,3-0,8 m. Ambele au fost secționate de către locuințele culturii Wietenberg (Pl. XXIII, 2). Sub rezerva stadiului actual al cercetării (umplutura acestor dungi nu a fost încă golită), presupunem că ele reprezintă urme ale unor elemente din substructura valului.

Șanțul de apărare din partea de NE a fost cercetat în car. A / 18-20 (Pl.XXI, 3). S-a constatat că, acesta a străpuns roca naturală, caracterizată aici de o argilă galbenă în amestec cu bolovani masivi de piatră (Pl.XXIV, 1,2). Șanțul avea lățimea de cca. 2 m la gură și adâncimea de 1,6 m de la suprafața actuală a terenului (Pl.XXI, 4). Precizăm că, porțiunea cercetată a șanțului a fost afectată de un drum de câmp care periodic este nivelat de lama bulldozerului, ceea ce a putut diminua semnificativ dimensiunile inițiale ale șanțului. În partea de jos a umpluturii șanțului, a fost descoperit un fragment ceramic, provenit de la o amforă lucrată din pastă semifină, de culoare cărmizie, de certă factură Ciomortan (Pl.III, 8).

„Gardul interior” (Cmp. 15). În imediata apropiere a marginii interioare a valului, în car. A / 8, A / 7, B / 7, C / 7, D / 6, F / 5, G / 5, G / 4, H / 4, H / 3, I / 2, și I / 1, pe lungimea de cca. 16 m, au fost depistate urmele unui „gard interior” (Pl.XVIII, 1). La nivelul la care a fost sur-

prins (în solul cenușiu ce conținea fragmente ceramice din epoca bronzului), la ad. 0,7-0,9 m, el apărea ca o dungă lată de 0,3-0,5 m, orientată pe direcția NV-SE (paralel cu linia valului), formată din pământ pietros de culoare galbenă conținând mulți bolovani de piatră. Numai în car. A / 8, A / 7, B / 7, C / 7, pe o lungime de 4,6 m (Pl.XXIII, 3), această dungă a fost golită. Aici, după golire, Cmp. 15 se prezenta sub forma unui șanț lat de 0,4-0,5 m, în cuprinsul căruia, au fost urmărite o serie de gropi de stâlpi cu diametrul de cca. 0,15 m, dispuse una lângă alta (Pl.XXIII, 4). Gropile de stâlp perforau stratul eneolitic și stânca naturală a terenului (Pl.XXIII, 5), ceea ce arată că, șanțul aparține perioadei ulterioare locuirii eneolitice. În car. C / 7 și D / 6, acest șanț a fost perforat de o groapă menajeră (Gr.5) aparținând culturii Wietenberg, iar în car. F / 5, de S.V practică de Székely Z. În car. I / 2 și I / 1, s-a putut observa cum șanțul a perforat o locuință eneolitică descoperită în campania din anul 2002. (Pl. XXXI, 1, 2, 6). În umplutura șanțului, în car. I / 1, la ad. 0,7 m, a fost descoperită o piesă de os de formă ovală (Pl. III, 3) cu o perforație la capăt (L=2 cm, grosime= 6 mm), iar în car. I / 2, la ad. de 0,98 m, a fost descoperit un vârf de seceră (Pl.III, 4) confecționat din obsidian, cu retușe fine pe ambele tășuri (L păstrată=5,5 cm, grosimea=5 mm). Deocamdată, nu dispunem de date mai concludente în ceea ce privește atribuirea mai exactă a Cmp. 15 unui orizont cronologic anume al așezării. Probabil, aceluiași „gard” îi mai aparține porțiunea unui șanț cu caracteristici asemănătoare, surprins în car. A / 5'-6' (a se vedea mai jos).

Urme de construcții de împrejmuire în partea de SSE a așezării au fost surprinse în car. A / 8', 9' și A / 13', 14' a S.I. Aici, în zona în care panta dealului se accentuează, au fost descoperite două rânduri de aglomerări de bolovani de piatră, iar în car. A / 9', 10' au fost descoperite câteva gropi de stâlpi. La nord de acestea, în car. A / 5', 6', au fost surprinse urmele unui șanț lat de 0,3 m și adânc de 0,8 m, străpuns la randu-i de o groapă de stâlp. După toate aparențele, acesta reprezintă continuarea „gardului interior” (Cmp. 15). Aceste urme sugerează că, anumite construcții de apărare sau poate doar de împrejmuire, au înconjurat toată

* În cuprinsul așezării au fost descoperite, în condiții stratigrafice incerte, câteva fragmente ceramice de vase lucrate la roată, de culoare cenușie, de tip dacic.

ășezarea, inclusiv partea de sud a acesteia. Aici însă, din cauza pantei mai accentuate, mare parte din urmele acestor construcții par să fi alunecat în valea pârâului Remetea. În viitor, aici se impun săpături pe suprafețe mari, singurele în măsură să scoată în evidență resturile unor construcții conservate mai precar.

Complexe aparținând grupului Ciomortan.

Până în prezent, au fost descoperite și cercetate două complexe care cu certitudine aparțin grupului Ciomortan: L.7a și Cmp.13.

L.7a, descoperită și parțial cercetată în campania din a. 2000 (CAVRUC, DUMITROAIA, 2000, p. 131-154), a fost cercetată definitiv în 2001. Amintim că, ea era suprapusă de L.7 aparținând culturii Wietenberg. S-a constatat că, L.7a reprezenta un complex ușor adâncit (până la 0,3 m) în panta interioară a valului de apărare, la limita de interior a acestuia. El era compus dintr-o groapă ovală, cu un contur neregulat, de 3,5 x 2 m, cu 14 gropi de stâlpi, dispuse atât de-a lungul pereților cât și în interiorul gropii, fără vreo ordine anume (Pl. II, 1). În umplutura acestui complex a fost descoperit material arheologic consistent, cuprinzând ceramică de tip Ciomortan (Pl. II, 2) fragmente de oase de animale și câteva fragmente de oase umane (de la calotă craniană și mandibulă). Gropile de stâlpi atribuite acestui complex conțineau fragmente ceramice de tip Ciomortan.

Complexul 13 (Cmp. 13). În campania din a. 2000 a fost urmărit un culoar orientat S-N, care traversa panta interioară a valului (Pl. IV, 1; Pl. XXV, 1). Cercetările din anii 2001-2002 au constatat că, Cmp. 13 a fost amenajat în timpul ridicării celui de-al doilea nivel al valului, într-un culoar lăsat în mod intenționat în acesta. După toate probabilitățile, în capătul său de sud el se unea cu L.7a. Cmp.13 era suprapus și sectionat de trei complexe Wietenberg: L.7, anexa acesteia și Gr.3. În anii 2001-2002, Cmp.13 a fost cercetat și pe panta exterioară a valului.

În umplutura Cmp.13 s-a găsit ceramică de tip Ciomortan (marea majoritate a fragmentelor ceramice) și cele de tip Coțofeni (câteva fragmente izolate). Se remarcă fragmentele unei amfore, alte fragmente ale căreia au fost descoperite în campania din a. 2000 (CAVRUC, DUMITROAIA, 2001, pl. 69). Ea a fost lucrată din pastă fină, avea corpul bitronconic, gâtul cilindric și două toarte trase din buză și prinse de umăr (Pl. III, 1). Decorul incizat prezintă patru benzi dispuse vertical pe umeri, care, văzute de

sus, formează o cruce; între aceste benzi se află câte patru triunghiuri cu vârful în jos, umplute cu împunsături. Benzile sunt împărțite în romburi și triunghiuri, acestea din urmă fiind umplute cu împunsături. În incizii și împunsături se observă urme de încrustare cu pastă albă. Această schemă ornamentală este des întâlnită pe amforele culturii Costișa din Moldova (CAVRUC, DUMITROAIA, 2001, pl. 31).

Pe fundul Cmp. 13, pe ambele sale laturi, au fost urmărite „șanțuri” longitudinale, adânci de cca. 20 cm, în care au fost surprinse câteva gropi de stâlpi. Din ambele părți culoarul a fost flancat de pari sau stâlpi. Între pereții complexului și gropile de stâlpi, sub coama valului, au fost observate dungi înguste (de 2-4 cm) formate din lemn ars care reprezintă probabil urme de scânduri arse. La cca. 1,5 m nord de coama valului, complexul se deschidea, unindu-se aici cu un șir de gropi de stâlpi dispus paralel cu linia valului. Acestea din urmă marchează probabil încă o palisadă (?).

Cercetarea laturii de nord a matorului longitudinal ce sectiona Cmp.13 a arătat următoarele:

Pe fundul complexului se afla un strat de cenușă neagră, gros de cca. 5-7 cm; acesta se prezenta în profil ca o dungă orizontală dreaptă pe fundul complexului, iar pe ambele laturi cobora în „șanțuri” laterale (Pl. IV, 3). Aceste șanțuri reprezintă probabil goluri rămase de la stâlpii de lemn ce flancau această parte a construcției.

În jumătatea superioară a profilului gropii Cmp.13, pe ambele sale laturi, la aproximativ același nivel, se observa cum pereții acestuia se lărgeau ușor, iar apoi se îngustau (Pl. IV, 2). Presupunem că aceste largiri reprezintă urmele unor trepte aranjate pentru susținerea acoperișului construcției. La aproximativ același nivel, apăreau numeroasele dale de piatră.

Pe fundul culoarului, la ad. de 1,6-1,7 m, sub coama valului, într-un strat de cenușă neagră, gros de cca. 5-10 cm, se aflau resturile puternic incinerate a trei indivizi, unul adult și doi copii (Pl. IV, 1). Scheletele lor se aflau în poziție chirchită, orientate cu capetele la nord, spre exteriorul așezării (Pl. XXVI, 1,2). Sub aceste schelete, uneori, s-au urmărit urme ale unor bârne arse, groase de cca. 10 cm.

Oasele adultului (*scheletul nr. 1*), se aflau în conexiune anatomică normală. Individul era culcat pe partea stângă și orientat cu capul spre nord, cu privire spre est. Brațul stâng se afla sub zona pectorală și era îndoit accentuat din cot. De la brațul drept s-a păstrat doar hume-

rusul aflat în dreptul zonei pectorale. Piciorul stâng era întins, iar cel drept îndoit, unghiul între femur și coloană fiind de cca. 120°, iar între femur și tibie de cca. 70°. Laba piciorului drept suprapunea direct genunchiul celui stâng. Sub membrele inferioare ale defunctului matur se aflau fragmente mari de vase ceramice și o piatră arsă. Alături de craniul defunctului adult (Pl. XXV, 5), se aflau pietre neprelucrate, cu urme de ardere.

Scheletul nr. 2 (copil), se afla în dreptul părții superioare a scheletului nr. 1. Starea lui de conservare era precară: nu s-au păstrat decât unele fragmente de membre superioare și inferioare de la craniu, precum și câteva vertebre. S-a putut doar stabili că individul era chircit pe partea dreaptă, cu fața spre adult, orientat cu capul spre nord (Pl. XXVI, 1).

Scheletul nr. 3 (copil), se afla în dreptul picioarelor celui adult. Resturile lui s-au păstrat precar: de la calota craniană s-au găsit doar fragmente mici, de la partea facială păstrându-se fragmente mai mari de maxilar cu dinți. De la mâini s-au păstrat doar oasele de humerusuri. De la coaste s-au păstrat doar câteva fragmente. S-au găsit și fragmente de bazin. De la picioare s-au găsit doar femururi și câteva falange de degete. Scheletul se afla în conexiune anatomică în general normală, iar dimensiunile oaselor sugerează înălțimea individului ca fiind de cca. 1 m. El a fost culcat pe partea dreaptă, în poziție chircită (Pl. XXVI, 2). Ambele humerusuri, paralele între ele, erau aduse în fața zonei pectorale, iar femururile erau aduse spre abdomen. Unghiul dintre coloană și linia humerusurilor era de cca. 45°.

Alături de scheletele defuncțiilor incinerate, iar uneori și sub ele, se aflau fragmente ceramice provenind de la vase de tip Ciomortan, sparte pe loc, precum și un vas întreg. Uneori, fragmentele din care s-au întregit vasele, aveau culori foarte diferite, dovada arderii lor secundare, după spargere. S-au putut reconstitui 6 vase.

Deasupra defuncțiilor se afla o umplutură de pământ ars la roșu, în amestec cu pietre de diverse dimensiuni (Pl. XXV, 2). Grosimea umpluturii era de 0,8–1 m. În profilul acestei depuneri, de-a lungul pereților, se observau două dungi albicioase dispuse vertical (Pl. IV, 2), care, după toate aparențele, reprezentau urmele unor stâlpi, ale căror gropi au fost surprinse în „șanțuri” longitudinale. În jumătatea superioară a umpluturii au fost descoperite mai multe dale de piatră provenind probabil de la acoperișul complexului.

Inventarul Cmp. 13.

Vasul nr. 1. O cană întreagă, descoperită între cenușa neagră și pământul roșu al umpluturii complexului, ușor deasupra nivelului la care se aflau defuncții, la cca. 0,2 m NE de craniul celui adult (Pl. XXV, 4). Recipientul a fost lucrat din pastă grosieră, avea suprafața ușor netezită de culoare gălbuie și avea o toartă ovală în secțiune, trasă din buză (Pl. V, 1).

Vasul nr. 2. La cca. 0,8 m nord de craniile scheletelor nr. 1 și nr. 2, se afla partea inferioară a unei strachini, lucrată din pastă fină, de culoare neagră. Partea superioară a acestui recipient a fost reconstituită din fragmentele izolate descoperite pe panta exterioară a valului. Strachina este de proporții joase, cu buza dreaptă, pe marginea căreia se observă patru proeminente ovale. Ea are o urechiușă-toartă de prindere, și este decorată pe umeri cu triunghiuri hașurate cu incizii oblice, încrustate cu alb (Pl. V, 2).

Vasul nr. 3. La picioarele defunctului adult, se aflau fragmente ceramice ale unei amfore lucrată din pastă semifină, cu corpul bitronconic, gâtul cilindric îngust și cu două toarte trase din buză și prinse de umeri. Între gât și umeri, amfora a fost decorată cu o bandă îngustă, formată din două linii orizontale incizate ce încadrau un șir de împunsături verticale. De la această bandă, coboară pe umeri triunghiuri cu vârful în jos, incizate și umplute cu împunsături (Pl. V, 3).

Vasul nr. 4. Între abdomenul defunctului adult și scheletul nr. 2, se aflau fragmentele unei amfore mai mici, ulterior întregită. Ea era de formă similară celei de mai sus, însă de dimensiuni mai mici. Amfora era decorată pe umeri cu triunghiuri hașurate cu incizii orizontale (Pl. V, 4).

Vasul nr. 5. A fost găsit în stare fragmentară între picioarele defunctului adult și cele ale scheletului nr. 3. Vasul este de categorie grosieră, de tip borcan, cu suprafața striată, cu două proeminente alungite, dispuse simetric pe exteriorul buzei (Pl. V, 6).

Vasul nr. 6. A fost găsit în stare fragmentară, pe toată suprafața complexului. Este lucrat din pastă grosieră, cu suprafața striată, din buză fiind trase patru proeminente ovale dispuse simetric. Vasul este de tip oală-borcan, cu gâtul cilindric (Pl. V, 5).

Starea urmelor descoperite nu permite reconstituirea completă a Cmp.13. Menționăm insuficiența datelor obținute și în ceea ce privește rosturile și semnificația procedurii,

ale cărui urme reprezintă resturile celor trei defuncți, inventarul lor și unele elemente de context. De aceea ne vom rezuma doar la câteva supoziții, mai mult sau mai puțin plauzibile.

Credem că, în existența Cmp. 13 se pot distinge două perioade. Se pare că, în prima perioadă, el a avut un rol utilitar, cel de poartă ce traversa valul (Pl. XXV, 6). Intrarea în așezare se făcea la cca. 1,5 m nord de coama valului, unde pare să fi existat o palisadă. Este imposibil de stabilit dacă, elementele de construcție de lemn surprinse în Cmp.13 aparțin porții sau, dacă ele sunt legate de ritualul însoțit de incendiarea celor trei defuncți. Cert este că, la un moment dat (în cea de-a doua perioadă), aici, într-o construcție de lemn, s-a practicat un ritual. Construcția de lemn care se sprijinea pe stâlpii înfiți de ambele laturi ale culoarului, avea cel puțin trei niveluri. Primul nivel îl constituia fundul culoarului (nivelul 1). Cel de-al doilea era format din podea de lemn, suspendată (nivelul 2); pe acest nivel, după toate probabilitățile, au fost depuși cei trei defuncți însoțiți de cel puțin 6 vase ceramice. Această supoziție rezidă în faptul că, sub scheletele umane s-au găsit urme de bârne arse, fragmente de vase ceramice, iar poziția defuncților, deși păstra în linii mari, conexiuni anatomice normale, părea ușor nenaturală, ceea ce sugerează că, la un moment dat (probabil înaintea dezintegrării), corpurile celor trei defuncți au căzut de la un nivel superior. Al treilea nivel pare să-l fi reprezentat acoperișul format din elemente de lemn și dale de piatră (nivelul 3). Peste acoperiș a fost depus (înaintea incendierii) pământ din val. Restul culoarului (la sud și nord de construcția de lemn) pare să fi rămas deschis. Apoi, toată această construcție a fost incendiată. Focul a fost atât de puternic, încât oasele umane s-au calcinat, culoarea vaselor ceramice s-a modificat, iar pământul ce suprapunea complexul a căpătat culoarea roșie (datorită accesului de oxigen, întrucât restul culoarului în timpul arderii rămânea deschis).

Suntem în fața urmelor unui ritual practicat probabil, în preajma părăsirii așezării de către purtătorii grupului Ciomortan. Încadrarea ritualului în acest moment al existenței așezării rezidă în faptul că, nivelul căruia îi corespunde umplutura Cmp.13, este suprapus de un strat ce corespunde deja locuirii Wietenberg. Nu în ultimul rând, trebuie avut în vedere și faptul că ritualul a distrus poarta așezării.

Vestigii de tip Ciomortan din val. Sub locuințele culturii Wietenberg, la marginea valului, au apărut albieri amorfe cu umplutura similară celei din L.7a. Acestea conțineau fragmente ceramice de tip Ciomortan.

Sub L.8, (Pl. XXVIII, 4) printre fragmentele caracteristice grupului Ciomortan, într-o aglomerare de fragmente ceramice și oase de animale (car. E / 6, ad. 0,8-0,9), a apărut o amforetă (H=8 cm), al cărei specific îl reprezintă decorul amplasat sub ambele toarte și compus din „parabole” cu vârful în jos, umplute cu împunsături (Pl. III, 7).

În umplutura valului, sub L.9, în car. H / 5, la ad. de 1,05 m, (Pl. XXIX, 5) a fost găsită o sulă de bronz sau cupru. Ea este pătrată în secțiune și cu un singur capăt ascuțit; lungimea = 6,5 cm, (Pl. III, 5).

Imediat sub L.9, în car. G / 5, la ad. de 0,75 m, a fost găsită o săgeată de silex. Ea are forma triunghiulară cu baza concavă (L=2,5 cm, grosimea=3 mm) marginile fiind bine retușate (Pl. III, 2).

Urme de locuire din epoca bronzului de sub val. După ce a fost îndepărtată umplutura valului de sub L.7a, în car. B / 8, 9, au fost găsite câteva fragmente ceramice (de tip Ciomortan?) de categorie grosieră, printre care și cele cu suprafața striată (Pl. XX, 2-5). La cca. 2 m nord-est de acest loc, în car. C,D / 8, sub cel de-al doilea nivel al valului, au fost descoperite patru vetre-ruguri (a se vedea și mai sus), dispuse foarte aproape una de alta (Pl. XXIV, 3). Acestea reprezentau aglomerări de cenușă direct pe sol, cu grosimea cuprinsă între 5–10 cm. Aveau formă ovală, cu dimensiunile cuprinse între 0,5 x 0,7 și 1,1 x 1,2 m. S-a observat cum una dintre aceste vetre, cu dimensiunea de 0,7–0,9 m, situată mai la nord, în car. C / 10, „urca” pe panta primului nivel al valului (Pl. XXIV, 4). Alături de aceste vetre-ruguri, la același nivel, se aflau câteva fragmente ceramice de tip Coțofeni. Imediat sub acest nivel, au apărut complexe ale culturii Cucuteni.

Materialul ceramic de tip Ciomortan din stratul de cultură. În stratul de cultură, în special în apropiere de valul de apărare (car. A,B,C,D,E,F / 4,5,6; G,H,I,K / 1,2,3), s-au găsit cantități apreciabile de ceramică de tip Ciomortan, grupată uneori în aglomerări, fragmente izolate de lipitură arsă, fără ca aceste materiale să fi fost însoțite de urme de construcții. Ceramica descoperită aici, prezintă aceleași caracteristici ca și cea descoperită în campaniile precedente, în bună parte publicată

(CAVRUC, DUMITROAIA, 2000, p. 132-133, 140-151). Printre elemente noi, menționăm o amforetă lucrată din pastă semifină, de culoare cenușie (Pl. III, 6), cu patru „pastile” aplicate simetric pe corp, cu două tortițe, ovale în secțiune, trase din buză și prinse de umăr.

Urme de locuire Weitenberg. În sectorul de nord-est al valului, pe panta sa interioară, în a. 2001-2002 au fost descoperite și cercetate trei locuințe de suprafață, dreptunghiulare, ușor adâncite (până la 0,3 m), aparținând culturii Wietenberg (Pl. XXVII, 1). Împreună cu L.7, cercetată în campania din a. 2000, ele formau un rând de construcții, dispuse una lângă alta, întinse pe panta interioară a valului (Pl. XXVII, 2). În imediata apropiere, au fost cercetate 4 gropi menajere aparținând aceleiași culturi.

Locuința 8 (L.8) se afla la 0,6 m ESE de L.7, în car. D,E,F / 6,7,8 la ad. de 0,5 - 0,8 m. Latura sa de NE a fost ușor afectată de un șanț îngust, practicat de Székely Z. (S.V din anul 1967, cu o lățime de 0,8 m, care tăia valul). Partea de VSV a L.8 a fost distrusă prin intervenții neautorizate întreprinse aici în primăvara a. 2001. Latura locuinței dinspre coama valului, a fost săpată în mantaua acestuia, până la 0,3-0,4 m (Pl. VII, 2). În partea sa superioară, L.8 se prezenta sub forma unei aglomerări de formă dreptunghiulară, de bolovani de piatră în amestec cu puține fragmente ceramice și lipitură (Pl. VI, 1), răspândite pe o suprafață de cca. 4 x 3 m. După îndepărtarea bolovanilor, au apărut multe fragmente de lipitură cu amprente de nuiele, resturi de bărne arse, aglomerări de fragmente de vase ceramice dispartate (Pl. VI, 2), precum și vase sparte pe loc (Pl. XXVIII, 2). Este de remarcat că nu s-au descoperit urme de lipitură pe latura dinspre incinta așezării.

La nivelul de călcare (Pl. VII, 1), aproximativ în centrul locuinței, se aflau două vetre de foc, de formă circulară, D=0,6 m, dispuse una lângă cealaltă. Ambele au fost amenajate pe pavaje de piatră în amestec cu fragmente ceramice și aveau suprafețele luate (Pl. XXX, 5).

După îndepărtarea umpluturii complexului, au fost depistate și golate 8 gropi de stâlpi (Pl. XXVIII, 3), de formă aproximativ circulară, unele cu fundul ascuțit (g 3, g 4, g 6) iar altele cu fundul drept (g 1, g 2, g 5, g 7, g 8), adâncite până la cca. 25 cm în umplutura valului (Pl. XVIII, 1). Pe latura de NE a locuinței au fost cercetate 5 gropi, iar pe latura de NV, 2. Una

dintre gropi (g 1), se afla în colțul de NV al locuinței. Pe latura de ESE și SSV nu au fost depistate gropi de stâlp, deoarece ea a fost afectată de S.V, practicat de Székely Z. și de săpăturile neautorizate întreprinse aici în primăvara a. 2001.

Plecând de la dispunerea gropilor de stâlp, precum și de la gruparea materialului descoperit, apreciem că, locuința era de formă patru-lateră, cu latura sa de NNE de cca. 4 m, și cea de NV de cca. 2 m. Estimăm că, lungimea peretelui de ESE, era de cca. 2,5 m, atât cât indica răspândirea dărămurilor locuinței.

Inventarul locuinței este compus din câteva piese, oase de animale și numeroase fragmente de vase ceramice, unele dintre ele sparte pe loc, iar altele izolate.

Piese de cupru sau bronz: un fragment de lamă de cuțit (L păstrată = 4,3 cm, l = 2,1 cm, grosimea = 0,2 cm) (Pl. VIII, 2) și un fragment de placă discoidală de ac, cu capul rulat (?); L păstrată = 3,3 cm, l = 3,2 cm, grosimea = 1 mm (Pl. VIII, 1).

Piese de os: o mărgea (L=1,1 cm, grosimea = 6,5 mm), (Pl. VII, 3) și un fragment de străpungător (L păstrată=3,6 cm, grosimea=5 mm (Pl. VIII, 4).

Piese de piatră: o cute din gresie (L = 13,6 cm, l = 5,2 cm, grosimea = 0,7 cm) (Pl. VIII, 10) și o râșniță de formă ovală, convexă (L=23,3 cm, L=15,5 cm, grosimea=4 cm).

Piesele din lut ars descoperite în perimetrul L.8 sunt reprezentate de „capete de băț”, de formă tronconică (Pl. VIII, 6, 8) și bitronconică (Pl. VIII, 5), precum și de un disc cu patru perechi de perforații dispuse simetric, decorat pe una din fețe cu o cruce incizată (Pl. VIII, 9).

Inventarul ceramic din cuprinsul L.8 este bogat și variat.

Categoria grosieră este reprezentată de fragmente de vase-borcan, decorate cu brăie simple (Pl. IX, 4) sau alveolate (Pl. IX, 3). Uneori, vasele din această categorie sunt decorate pe corp cu spirală în relief aplicată (Pl. X, 3).

Ceramica de categorie intermediară este reprezentată de urne și străchini cu gura lobată. Urnele, vase de proporții înalte cu corpul proeminent, gâtul tronconic înalt și buza cvazată, au fost decorate pe umeri cu caneluri oblice sau prin linii incizate orizontale sau oblice și aveau suprafețele netezite sau ușor iustruite (Pl. IX, 6). Uneori, decorul sub forma unor șiruri de incizii oblice acoperă marginea buzei (Pl. IX, 5). Una dintre urne se remarcă

prin pereții foarte subțiri, pastă fină și suprafață bine netezită, de culoare neagră (Pl. IX, 7). Dintre străchinile lobate, menționăm fragmentul unui recipient cu lobi dubli, decorat pe exteriorul buzei cu două rânduri paralele compuse din triunghiuri imprimate, acestea formând, în negativ, un zigzag; pe marginea buzei, recipientul a fost decorat cu x-uri incizate (Pl. X, 8). Altă strachină a fost ornamentată cu incizii și caneluri oblice (Pl. X, 7).

Categoriei fine îi aparține o strachină cu pereții subțiri, corpul proeminent și buza dreaptă. Sub buză este prinsă o urechiușă, de ambele părți ale căreia se observă câte două perforații. Recipientul este bogat ornamentat: în partea inferioară este incizată o linie orizontală, iar sub buză sunt incizate patru linii orizontale, deasupra lor, pe buză, fiind imprimate mici cercuri dispuse într-un șir orizontal (Pl. IX, 2). Lângă vatră a fost descoperit un fragment de capac de formă discoidală, cu perforații pentru prindere, ornamentat cu incizii în forma spicelor de grâu pe mijloc, și incizii oblice pe margine (Pl. VIII, 7). Castroanele sunt reprezentate de recipiente cu corpul sferic, buza ușor evazată și fundul drept, neornamentate (Pl. X, 4). Un exemplar este ornamentat în partea superioară a corpului cu o bandă îngustă incizată, umplută cu incizii oblice, iar pe mijloc cu o bandă lată, incizată, umplută cu benzi late formate din linii oblice (Pl. X, 5). Cămile, au corpul sferic, buza rotunjită, o toartă ușor supraînălțată și fundul drept (Pl. IX, 1). Categoriei fine îi aparține și un recipient lucrat din pastă fină de culoare neagră, bine lustruit, cu lobi dubli, sub care sunt dispuse toate semicirculare, ornamentat pe buză și pe umăr cu incizii oblice (Pl. X, 6). Tot culturii Wietenberg pare să aparțină și capacul miniatural păstrat fragmentar, lucrat din pastă fină, descoperit în umplutura valului de sub locuință. Acesta este ornamentat în interior cu un șir de împunsături, iar pe exterior, cu proeminente circulare (Pl. XX, 7).

De importanță deosebită sunt două fragmente ceramice de tip *Monteoru*, descoperite în interiorul L.8. Acestea prezintă toate caracteristicile culturii menționate, din care una este în formă de șa simplă (Pl. X, 2), iar alta era modelată în formă de șa cu prag (Pl. X, 1). Ultima este decorată, asemeni exemplarelor din perioada MIC2 din Moldova, cu bandă formată din două linii orizontale incizate, între care se află un șir orizontal format din împunsături oblice.

În imediata apropiere de L.8, la ad. de 0,4-0,5 m, în car. G,H,I,K - 4, 5, 6, a fost descoperită o aglomerare de bolovani de piatră, în amestec cu fragmente ceramice de tip Wietenberg, cuprinzând de fapt, resturi a două locuințe, respectiv L.9 și L.10.

L.9 se afla la cca 0,8 m SEE de L.8 și 0,6 m NVV de L.10. Sub nivelul de bolovani de piatră, la ad. de 0,6 m, a apărut conturul locuinței (Pl. XI, 1; Pl. XII, 1), marcat de peretele de NE, săpat în panta valului (Pl. XII, 2), precum și de aglomerarea de fragmente ceramice, vase întregibile (Pl. XXIX, 1) și fragmente de lipitură. Sub aglomerarea de material arheologic, au fost descoperite două vetre circulare lutuite. Una dintre ele (Vatra 1) a fost amplasată relativ în centrul locuinței, avea diametrul de 0,6 m și era perforată la mijloc de o groapă de stâlp ce avea diametrul de 0,25 m; în umplutura acestei gropi aflându-se resturi de lemn și lut ars (Pl. XXX, 4). A doua vatră (Vatra 2) se afla lângă peretele de nord-vest al locuinței. Ea avea forma circulară cu diametrul păstrat de 0,4 m (Pl. XXX, 1-1a).

După îndepărtarea umpluturii complexului, au fost depistate și golite 6 gropi de stâlpi (Pl. XXIX, 2), dintre care 5 (g 1-g 5) au fost dispuse pe latura de NNE a locuinței, iar una (g 6) pe latura de ESE (Pl. XVIII, 1). Acestea erau de forme diferite: ovale (g 5), alungite ca un șântuleț cu dimensiunile de 0,3 x 1,2 m (g 2), circulare (g 4, g 6) sau având contururi neregulate (g 1 și g 3).

După dispunerea gropilor de stâlpi și de răspândire a materialului arheologic, s-au stabilit dimensiunile locuinței: lungimea laturii de NNE era de cca. 4 m, iar a celei de ESE, de cca. 1,5 m.

Inventarul L.9 cuprinde câteva piese, un număr redus de oase de animale, vase ceramice întregi sau întregibile, precum și numeroase fragmente de vase ceramice izolate.

Piese: un străpungător de os, cu vârful rupt, cu urme puternice de ardere (L păstrată=2,4 cm, lățimea maximă=2,4 cm) (Pl. XIII, 1); un „plantator” surprins între dărâmăturile pereților, lucrat din corn, spart și puternic ars (L păstrată=20,6 cm, lățimea maximă=9 cm). Se disting două vârfuri, dintre care unul scurt la capătul tăiat, folosit probabil ca mâner, și al doilea lucrat pe lungimea cornului, ascuțit la vârf (Pl. XIII, 6); o „seccără” din gresie cu un tăiș ascuțit, L=10,4 cm, lățimea=4,5 cm, grosimea=9 mm (Pl. XIII, 3); o cute din gresie

cu partea dreaptă ascuțită, $L=10,4$ cm, lățimea= $4,3$ cm și grosimea= 8 mm (Pl. XIII, 5); două vase minia-turale cu corpul globular cu buză scundă, cu două perforații pentru agățat – de tip opaiț (Pl. XIV, 1, 2); un „cap de băț” de formă tronconică, cu partea superioară alungită și perforată transversal (Pl. XIII, 4); un „cap de băț” de formă bitronconică, ornamentat pe partea superioară cu o bandă incizată umplută cu incizii oblice și cu caneluri fine la mijloc, perforat la un capăt (Pl. XIII, 2); un fragment de plantator de corn, L păstrată= $9,5$ cm, cu vârful ascuțit, descoperit în car. G/3 la ad.= $0,6$ m (Pl. XIII, 7).

Ceramica din L.9 include fragmente de vase-borcan, decorate cu brâie în relief, crestăte sau alveolate, cu buza tăiată drept (Pl. XIV, 7) sau ușor rotunjită, unele dintre ele cu toarte de prindere (Pl. XIV, 6). Urnele au fost lucrate din pastă semifină și sunt reprezentate de fragmentele recipientelor cu gâtul tronconic înalt și buza evazată (Pl. XIV, 9). Au fost descoperite și fragmente de câni și cești. Dintre acestea din urmă se remarcă două fragmente de pereți de vase de categorie fină, decorate cu caneluri în formă de spirală (Pl. XIV, 3, 4). O strachină cu buză lobată, lucrată din pastă fină, de culoare cenușie, decorată pe buză cu incizii oblice, iar pe umăr cu caneluri late dispuse oblic (Pl. XIV, 5) și o cană cu corpul globular, decorată pe umăr cu trei linii incizate, dispuse orizontal, cu toarte supraînălțate (Pl. XIV, 8).

L.10 se afla în imediata apropiere de L.9. Sub aglomerarea de bolovani de piatră, în car. H,I,K / 3,4,5, a apărut conturul locuinței, al cărei perimetru a fost marcat de aglomerări de bucăți de lipitură, vase ceramice sparte pe loc și fragmente ceramice dispartate (Pl. XI, 1; Pl. XXIX, 3), precum și de peretele de est săpat în valul de apărare până la ad. de $0,4$ m de la suprafața terenului (Pl. XV, 2), paralel cu coama valului. În colțul său de ESE, complexul avea o anexă delimitată de două pietre mari așezate în picioare (Pl. XI, 1). În interiorul anexei, s-au găsit două vase de tip borcan, sparte pe loc, ornamentate cu brâie alveolare sub buză, lucrate din pastă grosieră, arse prost (Pl. XVII, 7). Sub aceste vase a fost descoperit un „capac” lucrat din pastă fină, de culoare neagră, cilindric, perforat cu două orificii mici dispuse simetric la marginea inferioară, bine lustruit (Pl. XVI, 2).

Ca și în cazul L.8 și L.9, pe fundul locuinței 10, au fost descoperite două vetre, amplasate aproximativ în centru (Pl. XV, 1). Vetrele aveau

la bază pietre și fragmente de vase ceramice, suprafețele fiind fin lutuite (Pl. XXX, 2). Prima vatră era amplasată în centrul locuinței și avea conturul neregulat, cu dimensiunile de $1,1 \times 1,2$ m. În partea de vest a vetrei s-au observat urmele unor incizii realizate cu un obiect dur (Pl. XXX, 3).

A doua vatră (car. I 5, $-0,82 - 0,92$ m) s-a păstrat parțial, din resturile de lipitură acesteia deducându-se forma ei circulară, cu diametrul de cca. $0,6$ m. Pavajul acesteia era alcătuit din pietre mici și fragmente ceramice decorate cu spirală dublă, aplicată în formă de S - culcat. (Pl. XXXII, 1). După îndepărtarea umpluturii complexului, în interiorul acestuia, au fost depistate și golite 4 gropi de stâlp (Pl. XXIX, 4). Trei dintre ele (g 1, g 2, g 3) au fost dispuse pe latura de NNE, iar una (g 4) pe latura de ESE (Pl. XVIII, 1). Prima (g 1), era săpată în umplutura valului la ad. de cca. $0,45$ m, era de formă oarecum ovală și avea dimensiunile de $0,5 \times 0,7$ m.

Inventarul L.10 include câteva piese, fragmente izolate de oase de animale, vase ceramice întregi sau întregibile, precum și numeroase fragmente ceramice izolate.

Piese. Un disc ceramic (diametrul = $4,7$ cm, grosimea = 1 cm) de culoare cărămidie, ornamentat pe o față cu zvastică, cu 4 orificii dispuse simetric, câte una în fiecare câmp; pe margine, piesa este ornamentată cu crestături oblice (Pl. XVI, 5); un „cap de băț” de formă tronconi-că, lucrat din pastă semifină (Pl. XVI, 6); un fragment de seceră de gresie cu partea arcuită ascuțită (Pl. XVI, 8); un fragment de placă de os cu trei perforații circulare, L păstrată= $2,5$ cm, lățimea= 1 cm, grosimea= $2,5$ mm (Pl. XVI, 3).

Ceramica descoperită în cuprinsul L.10 este reprezentată de următoarele categorii de vase: grosieră, intermediară și fină.

Categoriei grosiere, printre altele, îi aparține un fragment de vas-borcan cu exteriorul striat, având un buton crestăte tras din buza vasului (Pl. XVII, 3). Aceleiași categorii îi aparține o strachină de formă tronconică cu fundul drept și buza puternic evazată (Pl. XVII, 8).

Categoriei intermediare îi aparțin mai multe fragmente de urne cu gâtul tronconic și buza cvazată (Pl. XVII, 4, 5). Una dintre urne are marginea tăiată oblic, fiind ornamentată pe umăr cu un brâu în relief acoperit cu incizii dispuse în rețea, decor ce se repetă și pe marginea buzei (Pl. XVII, 9). Altă urnă are buza tăiată drept și ornamentată cu crestături oblice, iar

între umăr și gât este decorată cu o bandă formată din două linii incizate, între care se află un șir de alveole; de la această bandă pornesc caneluri oblice ce acoperă umărul vasului (Pl. XVII, 6). Aceleași categorii îi aparțin și capace, dintre care unul are un buton de prindere perforat prin două orificii dispuse în cruce, în planuri diferite (Pl. XVI, 1), iar altul este ornamentat din interior cu șiruri de incizii oblice (Pl. XVI, 3). Speciei intermediare îi mai aparțin câni de formă bitronconică cu buza ușor evazată, ornamentate cu caneluri fine, oblice (Pl. XVII, 2), sau neornamentate și prevăzute cu toarte supraînălțate (Pl. XVII, 1). Din categoria ceramicii intermediare face parte și un castron cu corpul sferic, buza tăiată drept și ornamentat pe umăr cu caneluri late oblice (Pl. XVII, 10).

Ceramica fină, lustruită, este reprezentată de un singur recipient – o cană de culoare neagră, cu corpul sferic, gâtul răsfrânt și delimitat de corp cu trei linii incizate orizontal (Pl. XVI, 7).

În prezent, având în vedere stadiul cercetării, nu ne putem propune reconstituirea definitivă a celor patru locuințe ale culturii Wietenberg. Remarcăm doar câteva observații relevante în acest sens. Toate au fost suprapuse de aglomerări de pietre, ceea ce ne face să credem că ele provin de la acoperiș și aveau probabil rolul de a susține materialul ușor din care acesta era făcut. Ampretele de pe fragmentele de lipitură precum și gropile de stâlp arată că locuințele aveau scheletul format din bârne înfipite în pământ și pereții alcătuiți din pari și nuiele împletite, luate apoi din interior și exterior. Subliniem că, pe laturile acestor locuințe dinspre incinta așezării nu au fost descoperite nici un fel de urme de elemente de construcție. Mai remarcăm și faptul că, în toate cele patru locuințe descoperite până acum pe panta interioară a valului de apărare s-au descoperit câte două vetre.

Alte urme de construcții Wietenberg. În car. G,H,I,K / 1,2,3 au fost descoperite urme ale altor construcții de suprafață aparținând culturii Wietenberg. De la acestea s-au păstrat aglomerări de bolovani de piatră (Pl. XI, 1), urme de pari carbonizați, bucăți de lipitură și fragmente de vase ceramice. După îndepărtarea acestor urme s-a constatat că, sub ele, pare să fi existat o construcție similară celor patru locuințe Wietenberg, însă conturul acces-

teia intra doar în cea mai mică parte în suprafața cercetată, cea mai mare parte a ei aflându-se într-o zonă încă necercetată.

Culturii Wietenberg îi mai aparțin 4 gropi cercetate în campania din 2002 (Gr. 4; 5; 6;7).

Gr.4 (Pl. XXII, 1) a fost descoperită în car. B,C / 6 - 7, la ad. de 1,05 m. Avea gura ovală (1,9 x 1,4 m), și ad. de 1,84. Pereții se îngustau spre fundul drept. Inventar: ceramică Wietenberg (Pl. XXII, 6-9), din care remarcăm fragmentele unei străchini cu marginea lobată, decorată sub buză cu un brâu în relief, subțire, crestă, iar pe umeri, cu triunghiuri formate din linii unghiulare circumscrise. În zona diametrului său maxim, recipientul este decorat cu o bandă formată din două linii orizontale incizate, hașurată cu incizii în rețea; sub această bandă se află un șir orizontal din cercuri mici imprimate. În groapă au mai fost găsite și fragmente ceramice eneolitice și cele de tip Ciomortan.

Gr.5 (Pl. XXII, 2) a fost descoperită în car. C,D/6-7, la ad. 1,2 m. Avea gura circulară (D=1,5 m), și pereții drepte ce se îngustau spre fundul drept. Ad. gropii 2,15 m. Umplutura - pământ amestecat, lemn ars și bucăți de lut crud. Inventar: 1 toporaș de piatră, eneolitic, precum și ceramica culturii Wietenberg (Pl. XXII, 3-5).

Gr.6 (Pl. XXXI, 4) a fost descoperită în car. H / 2. Gura gropii a fost evidențiată la ad. de cca. 0,7 m, nivel la care diametrul ei era de cca. 0,48 m, iar în interiorul ei apărea o aglomerare de fragmente ceramice Wietenberg. Groapa se îngusta spre fundul drept (Pl. XVIII, 1). Umplutura - pământ negru. Dimensiunile gropii erau: Dg=0,48 m, Df=0,38 m și 0,4 m, adâncită în stratul steril. În interiorul gropii se aflau fragmente ceramice relativ mari, unele dintre ele fiind sparte pe loc. S-a observat că fragmentele ceramice au fost depuse foarte compact, astfel încât să ocupe cât mai puțin loc.

Inventarul Gr. 6 constă din: 6 vase întregibile aparținând culturii Wietenberg, lucrate atât din pastă fină cât și din pastă grosieră.

Gr.7 (Pl. XXI, 1) a fost cercetată doar partea de est, cea din car. G / 1, 2. Ea a fost evidențiată la ad. de 0,56 m, unde apărea ca o pată de pământ afânat, de culoare neagră, pe fundalul solului steril de culoare galbenă. Groapa avea gură circulară, cu următoarele dimensiuni: Dg=2,5 m, Df=1 m, Ad=1,6 m (Pl. XXI, 2). Umplutura era formată dintr-un pământ negru afânat, în care, la ad. de

0,8–1,5 m, apărea o cantitate importantă de lemn carbonizat. Inventarul gropii consta în materiale arheologice din diverse perioade, dintre care, cele mai târzii aparținând culturii Wietenberg.

Cmp.14 (Complexul ritual, cultura Wietenberg ?). A fost descoperit în car. H / 1, la ad. de 0,7 m. El includea o groapă ovală, de 1,3 x 1,7 m, în partea superioară a căreia se aflau două crani umane (nr.1 și nr. 2), un fragment de râșniță și un vas ceramic întreg (Pl. XIX, 1-2; Pl. XXXI, 3). Sub acestea a fost găsit un schelet uman întreg. Este posibil ca aceluiași complex să îi aparțină și două vase Wietenberg, unul situat la 1,2 m SE, iar altul, la cca. 2,5 m NV de groapă.

Craniul nr. 1 se afla la ad. de 0,74 m, cu partea facială în jos. La est de el se afla un humerus ce aparține probabil aceluiași individ, iar la sud de craniu s-a observat o pată circulară cu diametrul de 0,2 m, în care apărea o cantitate mare de lemn carbonizat.

Craniul nr. 2, se afla la 0,4 m vest de craniul nr. 1, la ad. de 0,97 m. Acesta era culcat pe partea dreaptă cu privirea spre sud. La sud de el se aflau oase de mână umană îndoită, astfel încât humerusul se afla în dreptul gurii, iar antebrațul pe cap. Peste oasele mâinii se afla un vas ceramic întreg. Vasul, un castron, a fost lucrat din pastă în amestec cu nisip, avea corpul tronconic cu buza scundă, evazată. Vasul este ornamentat cu o linie incizată curbă, pe gât, H=9 cm (Pl. XX, 1). Atribuirea lui, în lipsa unor caracteristici relevante, rămâne problematică.

Scheletul uman a fost descoperit la 0,25 m nord de craniul nr. 1, și la 0,5 m NE de craniul nr. 2, la ad. de 1,05 m. Pentru aceasta a fost săpată o groapă separată, de formă ovală cu dimensiunea de 0,8 x 0,9 m. Scheletul se afla în poziție chirchită pe partea stângă, orientat cu capul spre est (Pl. XIX, 1). Umplutura gropii era formată dintr-un pământ negru tasat, pigmentat cu resturi de lemn și lut ars precum și lentile de lut crud de culoare galbenă. Sub schelet a fost depistată o altă groapă, din eneolitic, ce avea o umplutură formată din pământ nisipos de culoare galben-verzui. Capul defunctului a fost așezat direct pe stânca naturală și se afla ușor deasupra restului scheletului. Vertebrele din zona cervicală nu au fost găsite în ordine anatomică ci se aflau la cca. 20 cm de la craniu. Restul vertebrelor coloanei se aflau în conexiune anatomică normală, ca și restul oaselor. Scheletul este bine conservat. Cele mai

târzii materiale arheologice descoperite în jurul scheletului aparțin culturii Coțofeni.

*

Materialul ceramic din nivelul de locuire Wietenberg de la Păuleni prezintă similitudini atât de apropiate cu cel din așezarea Oarța de Sus*, necropola Turia (SZÉKELY, 1995, p. 126-146) și altele din faza a doua a acestei culturi, încât încadrarea sa în faza a 2-a, după N. Chidioșan (CHIDIOȘAN, 1980) sau A2 după N. Boroffka (BOROFFKA, 1993, T.1 S.258, Tab. 14), a culturii Wietenberg, ni se pare evidentă. Încadrarea nivelului de locuire aparținând culturii Wietenberg de la Păuleni de către M. Rotea, în finalul primei faze a acestei culturi avea drept unul dintre argumente, lipsa aici a ceramicii decorate cu spirală (ROTEA, 2000, 37/I). Acest considerent – în urma descoperirii în ultimele campanii de săpături a mai multor fragmente ceramice decorate cu spirală, atât prin tehnica aplicării în relief cât și prin canelură – s-a dovedit a fi depășit. Descoperirea ceramicii de tip Monteoru într-o locuință a culturii Wietenberg, pare să confirme sincronismul dintre a doua fază de evoluție a culturii Wietenberg și faza IC2 a culturii Monteoru (FLORESCU, 1971, p. 67-72).

În raportul precedent, când nu se știa încă originea arsurilor puternice din profilul longitudinal ce traversa Cmp.13, am admis că acestea s-ar fi datorat incendierii așezării din timpul cuceririi ei de către purtătorii culturii Wietenberg. De aici am dedus că locuirea Wietenberg ar data din perioada imediat următoare locuirii Ciomortan (CAVRUC, ROTEA, 2000, p. 157). În lumina cercetărilor din 2001, nu mai avem certitudinea în ceea ce privește durata de timp dintre sfârșitul locuirii Ciomortan și începutul locuirii Wietenberg în așezarea Păuleni. În condițiile în care, pe de o parte nu există dovezi că locuirea Wietenberg a urmat imediat celei aparținând grupului Ciomortan, iar pe de altă parte, locuirea Wietenberg se sincronizează cu Monteoru IC2, nu se exclude ca locuirea Ciomortan să dateze substanțial mai timpuriu decât faza IC2 a culturii Monteoru. Nu exclu-dem prin urmare sincronismul dintre locuirea Ciomortan și Monteoru IC4, ceea ce implică încadrarea grupului Ciomortan în perioada foarte apropiată în timp sfârșitului grupului Jigodin.

Din umplutura valului, în car. D/12, la ad. de 1,2 m, a fost descoperit un fragment de toartă provenind de la o amforă, care se remarcă prin decorul realizat prin linii verticale în relief, dis-

puse sub toartă (Pl. XX, 6), ornament întâlnit în cadrul grupului Jigodin.

În final, mai menționăm descoperirea în umplutura valului car. L/6, ad.=0,3 m, a unui

fragment ceramic de factura dacică. Este vorba de peretele unui vas ceramic lucrat de mână, din pastă fină, de culoare cenușie, decorat cu valuri incizate (Pl. XX, 9).

Bibliografie

BOROFFKA 1994

NIKOLAUS G.O. BOROFFKA, *Die Wietenberg-Kultur. Ein Erforschung der Bronzezeit in Südosteuropa*. Bonn, 1994, Teil 1, 2.

CAVRUC 2000

VALERIU CAVRUC, *Noi cercetări în așezarea Păuleni (1999-2000)*. În: *Angustia*, 5, p. 93-102.

CAVRUC 2001

VALERIU CAVRUC, *Legături între Moldova și S-E Transilvaniei în bronzul mijlociu / Moldavia and South-Eastern Transylvania Relations in the Middle Bronze Age*. În: *Cultura Costișa în contextul epocii bronzului din România / The Costișa Culture Within the Romanian Bronze Age Cultural Context*. Red. Gh. Dumitroaia. Coord. V Căvruc și Gh. Dumitroaia, Piatra-Neamț 2001, p. 55 -75; 120 - 128.

CAVRUC/DUMITROAIA 2000

VALERIU CAVRUC, GHEORGHE DUMITROAIA, *Descoperirile aparținând aspectului cultural Ciomortan de la Păuleni (campaniile 1999-2000)*, În: *Angustia*, 5, p.131-154.

CAVRUC/ROTEA 2000

VALERIU CAVRUC, MIHAI ROTEA, *Locuirea Wietenberg de la Păuleni (campaniile 1999-2000)*. În: *Angustia*, 5, 2000, p. 155 - 171.

CHIDIOȘAN 1980

NICOLAE CHIDIOȘAN, *Contribuții la istoria tracilor din nord-vestul României. așezarea Wietenberg de la Derșida*, Oradea, 1980.

FLORESCU 1971

MARILENA FLORESCU, *Elemente Wietenberg descoperite în complexe de locuire aparținând fazelor timpurii ale culturii Monteoru din Moldova*. În: *Danubius*, V, 1971, p. 67-72.

LAZAROVICI & COLABORATORI 2000

GHEORGHE LAZAROVICI, ADRIAN SABIN LUCA, DAN BUZEA, COSMIN SUCIU, *Descoperirile Cucuteni-Arșud de la Păuleni*. În: *Angustia*, 5, p. 103-130.

ROTEA 2000

MIHAI ROTEA, *Beiträge zur Kenntnis der Phase I der Kultur Wietenberg. Die Bewong Păuleni (Ciomortan) Kreis Harghita*. În: *Acta Musei Napocensis*, 37/I, 2000, S. 21-41.

SZEKELY 1970

ZOLTAN SZEKELY, *Cultura Ciomortan*. În: *Aluta*, 1970, p. 71-76.

SZÉKELY 1995

ZSOLT SZÉKELY, *Necropola de incinerare în urne de la Turia, jud. Covasna*. În: *Cercetări arheologice în aria nord-tracă*, vol. I, p. 126-146.

Abstract

***New Research Concerning the Bronze Age in the Păuleni (Ciomortan) Settlement.
2001-2002 Campaigns. Preliminary Report.***

In 2001 and 2002, the research in the Păuleni settlement, near Șoimeni village (Csikcsomortán) continued. The excavations were performed in the eastern part of the site (Pl.I), inside the trench I (next S.I), following the Eneolithic, Bronze Age (BA), and the defence structure of the site.

The defence wall of the settlement has a complex structure, including post remnants, several successive soil deposits of different colours and compositions, as well as palisade remains. The last campaign results pointed out that some of the soil depositions correspond sometimes to the successive habitation levels from the BA. The first level of the wall consists of trodden yellow clay, but in the C / 10 square, where its interior slope goes up, it is overlapped by a fireplace (Pl. XXIV, 4,5). Outside but close to the first level of the wall, other similar four fireplaces were found (Pl. XXIV, 3). At this level several Coțofeni type potsherds (Pl. XX, 8) were found. These fireplaces belong to the period between the first and the second level of the wall. Taking into account that during the anterior campaigns, under the first level of the wall, remains of a complex belonging to Coțofeni I were discovered, and the fact that the discovered pottery at the level of the fire places does not present characteristics which would permit its framing into a later period, it is unlikely - although not excluded - for the first level of the wall to belong to the Coțofeni culture.

The second level of the wall overlaps the cultural layer containing Ciomortan type pottery. In turns, a complex (L.7a) belonging to the Ciomortan group perforates this level of the wall. Therefore, it must be admitted that there are at least two Ciomortan habitation levels. The remains of a "fence" grasped under the L.7a, in A / 8, A / 7, C / 7, D / 7 squares (Pl.I XXIII, 3) and the Complex 13 (Cmp. 13) correspond to the second level of the wall.

The "interior fence" (Cmp. 15). Nearby the interior extremity of the wall, in square A / 8, A / 7, B / 7, C / 7, D / 6, F / 5, G / 5, G / 4, H / 4, H / 3, I / 2, and I / 1, with the length of 16 m, the remains of an "interior fence" (Pl.XVIII, 1), under the shape of an arch, were uncovered. At the level at which it was found (in the gray soil which contained BA pottery, at 0,7 - 0,9 m deep), it appeared as a band 0,3-0,5 m wide, oriented north-west - south-east (parallel to the wall's line). It was formed of yellow soil mix with stone boulders. Only in the square. A / 8, A / 7, C / 7, D / 7, on a 4,60 m length, this band was emptied. It had the form of a ditch of 0,4-0,5 m wide. Inside it, a row of post-holes with 0,15 m diameter was followed (Pl. XXIII, 4). The post-holes were perforating the eneolithic layer and the natural rock of the field (Pl. XXIII, 5), showing that the fence belongs to the subsequent eneolithic habitation. In the square C / 7 and D / 6, this ditch was perforated by a pit (the Gr. no.5) belonging to the Wietenberg culture. For now, we do not have enough data to chronologically attribute it more exactly. Probably, the segment of a ditch with close similarities, observed in square A / 5'-6', belongs to the same "fence" (as it will be seen later).

The Cmp. 13 represented a kind of a corridor, which crossed the defence wall (Pl.XXV, 1). It seems that at first it was used as a gate, and afterwards, as a ritual place (to see later).

The following layer of the wall overlaps the Cmp. 13 and it probably represents the result of the wall rearranging by the bearers of the Wietenberg culture.

Then the Wietenberg level habitation follows. Four houses belonging to it were undiscovered on the interior slope of the wall.

Concerning the layer which overlaps the Wietenberg culture houses, there are two possibilities: it either represents the result of the soil sliding from the wall ridge, or it is due to the fortification rearranging in the dacian period attested by the some isolated potsherds found in uncertain stratigraphical context.

Regarding other elements related to the defence wall, it is good mentioning that in the square L,M / 4-6, under its ridge, at about 0,5 m depth, in its yellow infilling background, a stripe in light brown hue was found. This probably represents the remains of a ditch of the palisade (Pl. XXIII, 1). On the interior slope of the wall, in the square I,K / 5,6, at about 0,5 - 0,9 m depth two straight stripes appeared: the first one yellowish-white coloured, of 1,50 m wide, and the second one brown coloured, 0,3-0,8 m wide, both arranged approximately perpendicular with the wall's direction. The Wietenberg culture houses (Pl. XXIII, 2) sectioned them. Because the research campaign stopped at this level, no certain opinion upon the role of these stripes can be assumed yet. It should not be excluded that they represent remains of the wall's substructure.

The remains of some defence constructions were also found in the south margin of the settlement, where two rows of stone clusters and a few post-holes were discovered. They suggest that the defence wall and the ditch surrounded the whole settlement, but in its southern part, because of the pronounced slope, they slipped in the Remetea stream valley.

The defence ditch in the north-eastern part was studied in the square A / 18-20 (Pl. XXI, 3). The ditch was dug in the natural rock (Pl. XXIV, 1, 2) and it was about 2 m wide in its upper part and 1,6 m depth from the actual field surface (Pl. XXI, 4). It can be stated that a field road periodically levelled by the bulldozer affected this part of the ditch, which diminished its initial dimensions. In the lower part of the ditch's infilling, an amphora fragment of certain Ciomortan invoice (Pl. III, 8) was discovered.

Other Ciomortan Group Complexes.

The H. 7a, discovered in the 2000 campaign, was definitely researched. It was situated under the L.7 (the Wietenberg culture house). It represented a slightly deepened in the interior slope of the defence wall complex (up to 0,3 m). It was an oval irregular formed pit, of 3,5 x 2 m, surrounded by post-holes (Pl. II, 1). In its infilling the Ciomortan type pottery, animal and several human bone fragments were found.

The Ciomortan type vestiges within the wall. Under the houses belonging to the Wietenberg culture, at the wall's internal extremity, the irregular-shaped cavities appeared, with their infill similar to that of the L.7a, and containing Ciomortan type pottery (Pl. II, 2).

Thas, under the L.8, among the fragments characteristic to the Ciomortan group, inside an agglomeration of potsherds, in the square E / 6, at 0,8-0,9 m depth, an amphoreta appeared. It has specific decoration placed under the handles, and looks like some "parabolas" with their head down, infilled with pricks.

Within the wall's infilling, under the L.9, in the square H / 5, at 1,05 m depth, a bronze or copper awl was found. It is square in section, with only one sharp end, and has 6,5 cm length.

Immediately under the L.9, in the square G / 5, at 0,75 m depth, a silex arrow-head was found. It is triangular-shaped with its lower part concave and retouched margins.

The Complex 13 (Cmp. 13).

In 2001 year campaign, a corridor oriented south-north, crossing the interior slope of the wall was researched. After all the probabilities, in its southern end, the Cmp. 13 joined with H. 7 a. It was partially overlapped and sectioned by three Wietenberg complexes: L.7, its annexe and a pit (Gr.3). Inside the corridor's infilling, Ciomortan (the large majority of the fragments) and Coțofeni (isolated fragments) type potteries were found.

The research pointed out that the Cmp. 13 is contemporary to the 2nd level of the wall, in a passage, intentionally left in it. It was flanked with pickets and posts on both sides. The Cmp. 13 crossed the wall on its exterior slope, and then, at 1,5 m north to the ridge, it enlarged and joined with a row of post-holes placed parallel to the wall. At first, the Cmp. 13 was probably conceived and used as a gate.

On the bottom of the corridor, under the wall's ridge, in a black ash layer, 5–7 cm thick, the remains of three burnt skeletons were found: an adult and two children (Pl. IV, 1). Incinerated on the spot, they were in crouched position with their heads oriented north, towards the exterior of the settlement (Pl. XXVI, 1, 2). Ciomortan type pottery, broken, and a complete one were found near the skeletons. Some potsherds were found under the human bones. Sometimes, the fragments from which the vessels were restored had different colours, the proof of their second burning, after their breaking. 6 vessels were restored: 2 amphoras, a jug, a bowl and 2 coarse pots with ridged surface (Pl. V, 1–6).

A deposit of burnt red coloured soil, thick of 0,8–1 m (Pl. IV, 2, 3; Pl. XXV, 2) was overlapping the skeletons. In its upper part, several flagstones in horizontal position, probably coming from the complex's roof were found.

It seems that initially, the corridor had and a utilitarian role: that of a gate. The entrance in the settlement lied at about 1,5 m north to the wall's ridge, where a post fence seems to have been constructed.

Afterwards, a ritual was practised here: above the bottom of the corridor, some beams were laid down, over which a wooden construction covered by flagstones of small dimensions, was made. On the floor, three deceaseds were put down: an adult and two children. Next to them, at least 6 complete vessels were set down. The whole construction, together with the deceaseds was then set on fire.

The above remains can be seen as the evidence of a human sacrifice ritual, performed probably in the moment of the settlement abandonment by the bearers of the Ciomortan group.

The Under Wall Bronze Age Habitation level.

In the square B / 8,9, under the second level of the wall near its interior margin, some BA (Ciomortan type?) potsherds were found. All of them were of coarse category, some of which with ridged surface (Pl. XX, 2 - 5). At about 2 m north-east from this place, in the square C,D / 8, under the 2nd level of the wall, the agglomeration of 4 fire-places (Pl. XXIV, 3) were uncovered. At this level a few pot fragments of Coțofeni type were also found. It was observed that one of the fire places situated more to the north in the square C / 10, "was climbing" the slope of the 1st level of the wall (Pl. XXIV, 4). Immediately under it, the Cucuteni culture dwellings appeared.

The Ciomortan Type Pottery Discovered in the Cultural Layer, in Uncertain Stratigraphic Conditions.

Within the cultural layer, especially next to the defence wall, the agglomerations containing important amounts of Ciomortan type pottery, was found. The Ciomortan type pottery, discovered in the 2001 campaign does not present different characteristics as compared to the one discovered in the prior campaigns, mostly published. Among the few new elements, a two-handled amphora with four "tablets" symmetric applied to the body, made of semi-fine fabric, grey in colour, can be mentioned (Pl. III, 6).

Wietenberg Culture Habitation.

In the north-eastern part of the wall, on its interior slope, three surface rectangular houses, 0,3 m deep, belonging to the Wietenberg culture (Pl. XXVII, 1) were uncovered. Together with the L.7 researched in the 2000 campaign, they formed a straight row of constructions, stretched on the interior slope of the wall (Pl. XXVII, 2), parallel with its ridge. Nearby the L.7 and L.8, 2 pits belonging to the same culture were researched.

The house 8 (L.8) was situated at 0,6m east-south-east from the L.7, in the square D,E,F / 6,7,8, 0,5–0,8 m deep. Its north-east side was slightly affected by a narrow ditch, practised by Székely Z. Unauthorised excavations performed here in the spring of the 2001 year destroyed the west - south-west side of the L.8. The upper part of the house (the closest to the wall's ridge) was deepened up to 0,3–0,4 m (Pl. VII, 2). In its superior part, the L.8 had the shape of a quasi-rectangular agglomeration of stones, pot fragments and (Pl. VI, 1), spread on a surface of about 4 x 3 m. After the stones were moved off, several daub fragments with beam, pole and wattle prints remains of burnt beams, were found. Among them agglomerations of pottery (Pl. VI, 2) appeared. It must be noticed that on the side towards the settlement's precincts remains of wattle and daub fragments were not discovered.

At the treading level (Pl. VII, 1), approximately in the centre of the house, there were 2 circular-shaped hearths, with 0,6 m in diameter, next to one another. Both of them were arranged on pavements made of stone and potsherds, their surfaces clay-lined (Pl. XXX, 5).

After the house's infill removal, 8 post-holes were uncovered and emptied (Pl. XXVIII, 3). They had approximately circular form, some of them with sharp bottom (g 3, g 4, g 6), and others with a straight one (g 1, g 2, g 5, g 7, g 8). They were deepened at about 25 cm in the wall's infill. (Pl. XVIII, 1). Along the north-east side of the house, 5 post-holes were researched, and 2 on its north-west side. One of the holes (g 1), was situated in the north-west part of the house. On the ESE and SSV side, no post-holes were discovered.

Taking into account the post-holes positioning, as well as the records grouping, it must be concluded that the house was quadrilateral-shaped, with its NNE side of about 4 m and the NV one, of about 2 m. As far as the house's wreckage surface suggests, the ESE wall's length was of about 2,5 m.

Within the house, several pieces, animal bones and numerous potsherds (some of them belonging to the vessels broken in situ) were found.

Copper or bronze pieces: a fragmented blade (Pl. VIII, 2) and a discoidal plate from a needle (?) with rolled head (Pl. VIII, 1).

Bone pieces: a bead (Pl. VIII, 3) and a fragmented piercing (Pl. VIII, 4).

Stone pieces: a whetstone fragment (Pl. VIII, 10) and a convex oval-shaped grinder (L=23,3 cm; l=15,5 cm).

Burnt clay pieces: "stick heads" (Pl. VIII, 5, 6, 8), a disc with 4 perforation pears symmetric arranged, having one of its sides decorated with an incised cross (Pl. VIII, 9).

The Pottery Inventory. The coarse pottery is represented by pot-vessel fragments decorated with simple (Pl. IX, 4) or alveolar bands (Pl. IX, 3). Sometimes, the pottery from this category is decorated on the body with an applied relief spiral (Pl. X, 3).

The pottery of intermediary category is made of polls and bawls. The polls are high-proportioned vessels with prominent body, high neck and flaring rim. Usually, they are decorated on the shoulders with oblique or horizontal flutings or incised lines. They are characterized by smooth or polished surfaces (Pl. IX, 6). Sometimes, the decoration formed of oblique incised lines covers the rim (Pl. IX, 5). One of the polls distinguishes itself by its very thin walls, fine fabric and black smooth surface (Pl. IX, 7). Among the bowls, the fragment of a double-lobed recipient can be mentioned. It is decorated on the rim's exterior with two parallel rows of imprinted triangles, which form a zigzag in the negative; on the rim's margin, the recipient was decorated with incised x-es (Pl. X, 8). Another bawl was decorated with oblique incisions and flutings (Pl. X, 7).

The fine category of pottery is represented by a bowl with fine walls, prominent body and vertical rim, with a little handle tight under it. On its both sides there are two perforations. It is richly decorated: in the lower part, a horizontal line is incised, and under the rim four horizontal lines are incised, over them, small circles arranged into a horizontal row being imprinted (Pl. IX, 2). It can be also mentioned a circular lid fragment, with perforations, decorated in the middle with "ear corn" incisions and with oblique ones on the margin (Pl. VIII, 7).

The tureens are represented by undecorated (Pl. X, 4) recipients with spherical body, slightly flaring rim and straight bottom. A sample is decorated in the upper part of the body with a narrow incised band, filled with oblique incisions, and in the middle with a wide one, formed of oblique lines (Pl. X, 5). The jugs have spherical shape, rounded rim, slightly high handle and straight bottom (Pl. IX, 1). A black double lobed recipient, well polished, under which, half-circular handles are arranged, is decorated on the rim and shoulders with oblique incisions (Pl. X, 6).

Of great importance are two Monteoru type handles fragments. One of them is simple saddle-shaped (Pl. X, 2) and the other one is saddle-shaped with threshold (Pl. IX, 1). The latter one is decorated alike the MIC2 period samples from Moldavia, i.e. with a band formed of two incised horizontal lines, a horizontal row with oblique pricks between them being observed.

Nearby the L.8, at 0,4 - 0,5 m deep, in the G,H,I,K - 4,5,6 square, a stone boulders agglomeration mixed with Wietenberg type potsherds was uncovered. In fact, it covered the remains of two houses, respective L.9 and L.10.

The house no. 9 (L.9), was situated at about 0,8 m SEE from L.8 and 0,6 m NVV from L.10. Under the boulder stones agglomeration, at 0,6 m deep, the outline of the house (Pl. XI, 1; Pl. XII, 1) appeared. It was marked by the north-eastern wall deepened in its interior slope (Pl. XII, 2), by the agglomeration of broken vessels and isolated potsherds (Pl. XXIX, 1) as well as by wattle and daub fragments. On the bottom of the house, two circular clay-lined hearths were uncovered. One of them was placed in the middle of the house, with 0,6 m diameter. It was perforated by a post-hole, in its infill. remains of burnt wood and clay (Pl. XXX, 4) being observed. The second one was laid near the north-western wall of the house. It had circular form, with 0,4 m diameter (Pl. XXX, 1 - 1a).

After the house's infill removal, 6 post-holes (Pl. XXIX, 2) were uncovered and emptied, 5 of which (g 1 - g 5), were situated along the NNE side of the house, and one (g 6) on the ESE side (Pl. XVIII, 1). They were of different formes: oval (g 5), oblonged (0,3 x 1,2 m) - g 2), circular (g 4, g 6), or irregular-shaped ones (g 1 și g 3).

The post-holes positioning and the perimeter covered by the records, allowed the establishing of the NNE wall's length, about 4 m, but that of the ESE side, of about 1,5 m.

The L.9 inventory included a few pieces, a small number of animal bones, whole or broken pot vessels, as well as numerous isolated potsherds.

Pieces: a bone piercing (Pl. XIII, 1), a "planter" made of plough tail (Pl. XIII, 6); two "sickles" made of whetstone with sharp edge (Pl. XIII, 3, 5); a burnt clay "stick head" (Pl. XIII, 2); two miniature clay vessels with globular body, short rim with two perforations for hanging (rushlight?) (Pl. XIV, 1, 2).

The *pottery* from L.9 includes pottery fragments, decorated with bands in relief, notched or alveolate, the straight cut or slightly rounded rim (Pl. XIV, 7), some of them handled (Pl. XIV, 6). The polls were made of semi-fine fabric and are represented by fragments with high neck and flaring rim (Pl. XIV, 5). Fragments of jugs and cups (Pl. XIV, 8) were also found.

The 10 house (L.10) was very close to the L.9. Under the stone boulders agglomeration in squares H,I,K / 5,4,3 the house's outline appeared. Its perimeter was marked by wattle and daub fragments, pot vessels broken in situ, as well as isolated ones (Pl. XI, 1; Pl. XXIX, 3). Its eastern margin was dug in the defence wall at 0,4 m deep from the actual surface (Pl. XIV, 2) and it was parallel to the wall's ridge. At this level the complex's outline was squarish, of about 4 x 4 m. In its east-south-eastern corner there was uncovered a small annexe marked by large stones, vertically placed (Pl. XI, 1). Inside it, two vessels were found. They were made of coarse fabric and represented jaws badly burnt, broken in situ. Both of them were decorated with an alveolar band under the rim (Pl. XVII, 7). Under them, a cylindrical lid made of black fine fabric, perforated with two small holes symmetrically arranged on the margin, well polished, was also discovered. (Pl. XVI, 2).

After the house's infill removal, inside it 4 post-holes (Pl. XXIX, 4) were uncovered and emptied. 3 of them (g 1, g 2, g 3) were situated along the NNE side of the house, but one (g 4) near the ESE side (Pl. XVIII, 1). The first (g 1), was dug in the wall's infilling, at the 0,45 m depth; it was an approximateley oval-shaped one (0,5 x 0,7 m).

Just like for the L.8 and L.9, on the bottom, in the middle of this house, two hearths were found (Pl. XV, 1). The first one was situated south of it. It also had a circular form with a diameter of 1,1 m. In the western part of its clay-lined surface (Pl. XXX, 2), some scratches, made by a kind of a coarse object were observed (Pl. XXX, 3).

The second one was destroyed to some extent, only some parts of the clay-lined surface being preserved. The hearth had a circular form with 0,6 m diameter.

The L.10 inventory includes some pieces, pot vessels, many potsherds, and animal bone fragments.

Pieces: a ceramic disc with four small holes symmetrically disposed, decorated on one of its surfaces with an incised "swastika" and oblique scratches on the margin (Pl. XVI, 5); a conical "stick head" (Pl. XVI, 6); one fragment of whetstone "sickle" (Pl. XVIII, 8); one fragment of the bone plate with three perforations (Pl. XVI, 3).

The Pottery. The coarse category includes: a pot-vessel fragment with its exterior surface ridged, with a scratched button pulled from the vessel's rim (Pl. XVII, 3); a conical bowl with straight bottom and strong flaring rim (Pl. XVIII, 8).

To the intermediary category belong several polls fragments with cylindrical neck and flaring rim (Pl. XVII, 4, 5).

One of the polls has an oblique cut margin. It is decorated on the shoulder with a band in relief, covered by incisions disposed in a net. The same decoration is repeated on the rim's margin (Pl. XVII, 9). Another poll has a straight cut rim, decorated with oblique scratches. Between the shoulder and the neck the poll is decorated with a band made of incised lines framing a row of cells. The oblique flutings cover the shoulder (Pl. XVI, 6). To the same category, some lids also belong. One of them has a holding button perforated through two openings arranged in cross, in different plans (Pl. XVI, 1). The other one is decorated from its interior with oblique incisions (Pl. XVI, 3).

The intermediary category includes jugs with slightly flaring rim and with overridden handles (Pl. XVI, 1). The jugs are decorated with oblique flutings (Pl. XVII, 2), but sometimes they have no decoration (Pl. XXVII, 1). A spherical tureen, with straight cut rim and decorated on the shoulder with wide oblique incisions (Pl. XVII, 10) belonging to this category, can also be mentioned. Ceramica fină, lustruită este reprezentată de o cană cu corpul sferic, gâtul răsfrânt, și delimitat de corp cu trei linii incizate orizontal (Pl. XVI, 7)

Other Wietenberg culture construction remnants. In the squares G,H,I,K / 1,2,3 other Wietenberg surface remains were found. There were preserved stone boulders agglomerations (Pl. XI, 1), remains of carbonised pickets, wattle and daub fragments, as well as fragmented pottery. Registered (attested) towards the end of the campaign, they were preserved, their research being delayed for the 2002 campaign

The complete restoration of the three houses belonging to the Wietenberg culture is not yet possible, but some relevant observations can be made. All of them have been overlapped by stone agglomerations, suggesting their coming from the roof, probably having the role to sustain the light material from which it was made. The prints on the wattle and daub fragments suggest that the houses had the skeleton formed of beams thrust in the ground and the walls made of pickets and knit daubs, then clay-lined from the inside and outside. It must be observed that on the sides towards the settlement, no construction remains were found. On the other hand, besides the four houses discovered until now, two fireplaces were discovered on the interior slope of the defence wall. There cannot be said for sure the way in which the floor's houses were arranged.

Four pits (Gr. 4; 5; 6;7) researched in the 2001–2002 campaigns, also belong to the Wietenberg culture.

The pit no. 4 (Gr.4) was discovered in the square B,C / 6–7 at 1,05 m deep (Pl. XXII, 1). It had an oval opening (1,9 x 1,4), 1,84 m deep. The pit got narrower towards the bottom. The pit inventory includes: the Wietenberg type pottery (Pl. XXII, 6–9), among which, it can be noticed some bowls fragments with lobed margin, decorated under the rim with a scratched band, but on the shoulders with triangles formed of two circumscribed angular lines; near the maximum diameter, the recipient was decorated with a band formed of two horizontal incised lines, hachured with incisions as a net, having under it a horizontal row of small imprinted circles. In the pit, Eneolithic and Ciomortan type pottery fragments were also found.

The pit no. 5 (Gr.5) was discovered in the square C,D/6–7 at 1,2 m deep. It had a circular opening (1,5 m diameter) and straight walls that got narrower towards the straight bottom. The pit was 2,15 m deep (Pl. XXII, 2). The infill – mixed soil, burnt wood, bits of raw clay. The pit Inventory: one small stone hammer, probably from the Eneolithic, the Wietenberg type pottery (Pl. XXII, 3–5).

The pit no. 6 (Gr.6) was discovered in square H/2 (Pl. XXXI, 4). The pit mouth was observed at 0,7 m depth. It had circular mouth. At this level its diameter was of about 0,48 m and inside it Wietenberg pottery agglomeration had appeared. The pit got narrower towards its straight bottom (Pl. XVIII, 1). It was infilled with black soil. The pit's dimensions were: Dg = 0,48 m, Df = 0,38 m, 0,4 m depth from the level of sterile soil. Inside the pit, there were found pottery fragments, arranged very close to one another, so as it looks as a special deposition. The pottery includes: 6 fragmented vessels belonging to the Wietenberg culture.

The pit no.7 (Gr.7). Only its eastern half part was researched, that from the square G / 1, 2. Its mouth was observed at the 0,56 m depth, where it looked like a spot of black coloured soil. The pit had circular mouth and got narrower towards its straight bottom (Pl. XXI, 1). Its dimensions were the following: mouth diameter - 2,5 m, bottom diameter - 1 m, depth - 1,6 m (Pl. XXI, 2). Its infilling represented black loose soil, in which at the 0,8 - 1,5 m depth, an important amount of burnt wood appeared. The pit's inventory included the records from different prehistoric periods, the most recent of which were those belonging to the Wietenberg culture.

The Complex no. 14 (Cmp. 14, The Wietenberg culture ?) was uncovered in the square H / 1, at the 0,7 m depth. It included an oval pit (1,3 x 1,7 m). In its upper part two human skulls were found (no.1 și no. 2), one fragment of quern and an entire clay pot. Under these one human skeleton was situated (Pl. XIX, 1, 2; Pl. XXXI, 3). It is quite possible, that two Wietenberg clay vessels situated, one of them 1,2 m SE, and the other 2,5 m NV from the pit, also belong to this complex.

The skull no. 1 was situated at 0,74 m depth. It laid with its facial part down. Next to it, one human humerus laid.

The skull no. 2 was situated at 0,4 m west from the skull no. 1, at 0,97 m depth. It was laid on the right side, with his facial part towards south. Next, south to it, the human flexed hand bones, were laid, so as the humerus was situated in front of the mouth, but the forearm, on the skull. Over the hand, there stood an entire clay bowl, made of sandy fabric, 1. It has tronconical body and short flaring rim. It is undecorated (Pl. XX, 1). As far as this bowl does not show any specific features, its cultural and chronological attribution is quite doubtful.

The human skeleton was found at 0,25 m north from the skull no.1 and 0,5 m north-east from the skull no.2, at 1,05 m depth, inside the other pit specially dug for it. This pit an oval-shaped one (0,8 x 0,9 m). The pit's infilling contained black solid soil, mixed with the remnants of burnt wood and clay, as well as with raw clay. The skeleton overlapped an eneolithic complex. In the pit's infilling a good amount of eneolithic and transition period potsherds were found.

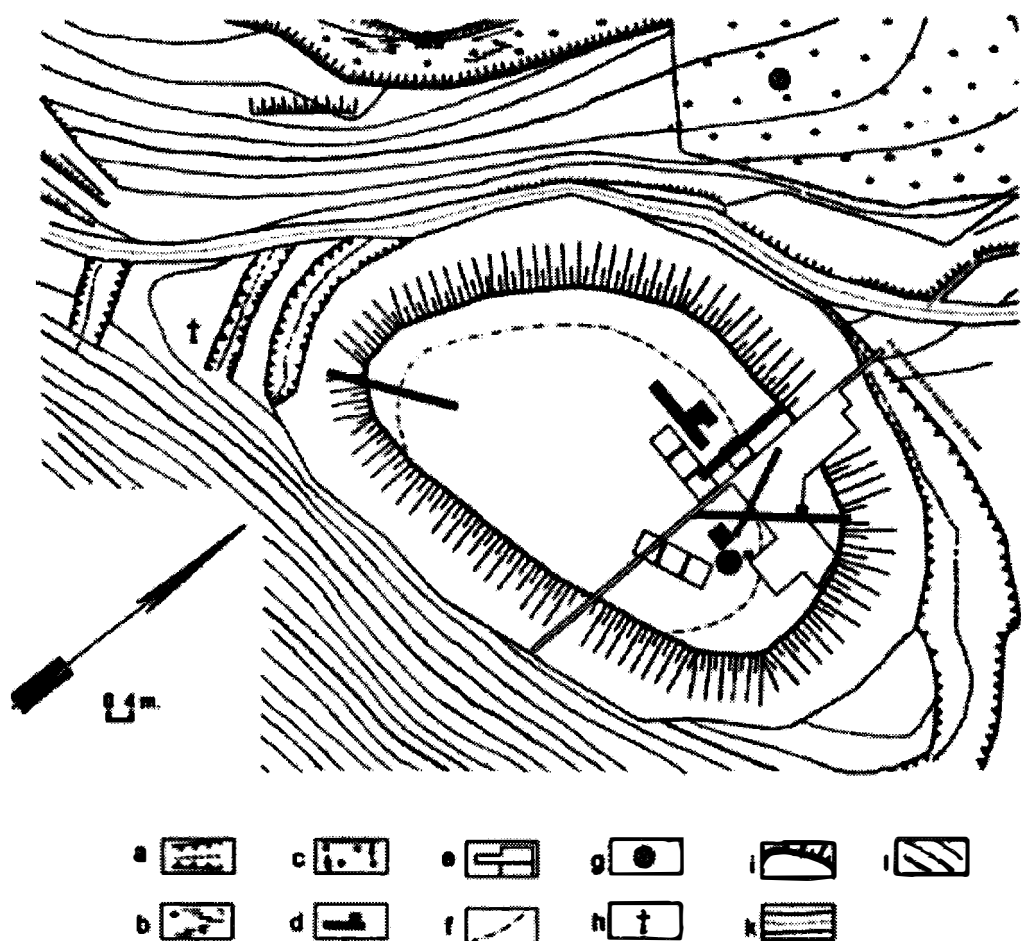
The skeleton, a well preserved one, was laid in crouched position on its left side and oriented with its head towards east (Pl. XIX, 1). Its skull was laid somewhat upper than the rest of the skeleton. It is to be mentioned that the vertebrae from the cervical part were not in their anatomical connection, but laid at about 20 cm from the skull. All the other vertebrae as well as other bones were in their normal anatomical connection.

The Wietenberg culture pottery from Păuleni presents so close similarities with that from Oarța de Sus settlement, Turia cemetery and others from the 2nd stage of this culture that its framing in the same stage of the Wietenberg culture (2nd after N. Chidossan or A2 after N. Boroffka) seems obvious. The recent attributing of the Wietenberg level from Păuleni by M. Rotea to the end of its 1st stage had among the arguments, the lack of spiral-decorated pottery. This reason – after the discovery in the last campaigns excavations of some spiral-decorated pottery proved to be obsolescent. The discovery of the Monteoru type pottery in a Wietenberg culture house seems to confirm the synchronism between Monteoru IC2 and the 2nd stage of the Wietenberg culture.

As the recent research show, there is no certainty concerning the time period between the end of the Ciomortan habitation and the beginning of the Wietenberg one in the Păuleni settlement. On the one hand there is no evidence that the Wietenberg habitation came immediately after the Ciomortan one. On the other hand, the Wietenberg habitation is contemporary to Monteoru IC2. In these conditions, it is not excluded for the Ciomortan one to date substantially earlier than the IC2 stage of the Monteoru culture. It can be probably synchronised with Monteoru IC4 and outlined in the period very close to the end of the Jigodin group.

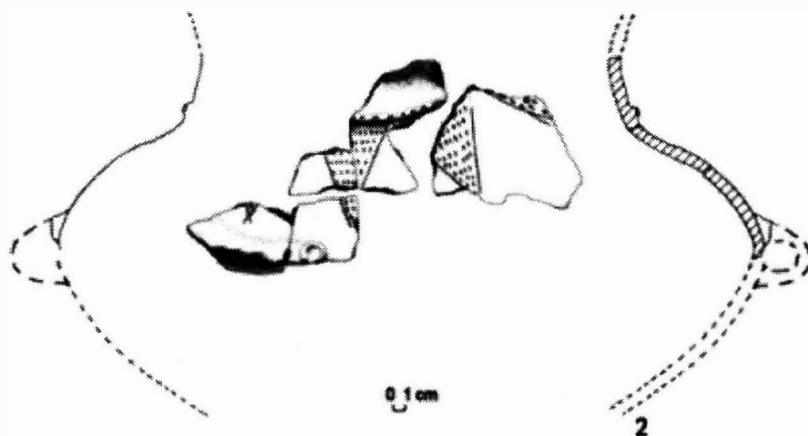
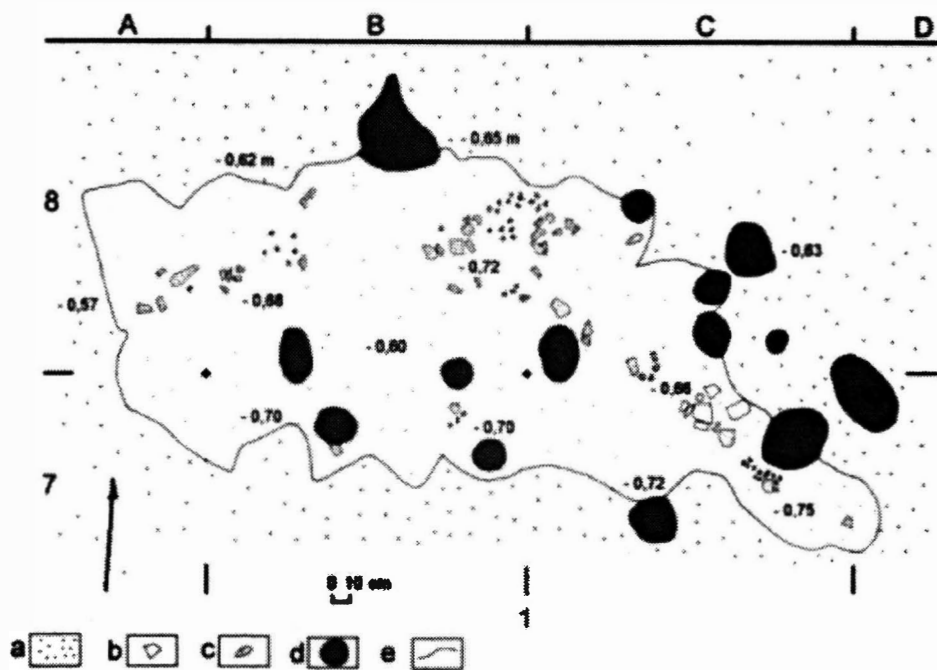
Translated by Liliana Lazea

**Valeriu Cavruc
Dan Lucian Buzea**

Pl. I. Păuleni - Ciomortan. Planul general al așezării / Pl. I Păuleni - Ciomortan Settlement. General Plan

a: șanțuri de apărare; b: teren mlăștinos; c: pădure de conifere; d: secțiunile practicate de Székely Zoltan; e: secțiunile practicate în anii 1999 - 2002; f: limita interioară a valului; g: puț pentru alimentarea cu apă potabilă a conuneii Păuleni; h: coama valului; k: drum de câmp; l: curbe de nivel.
a: fortification ditch; b: bog; c: forest; d: trenches excavated by Székely Z.; e: trenches excavated in 1999-2002; f: inner line of the fortification wall; g: connecting wall; h: ridge of the defence wall; k: field road; l: contour lines.

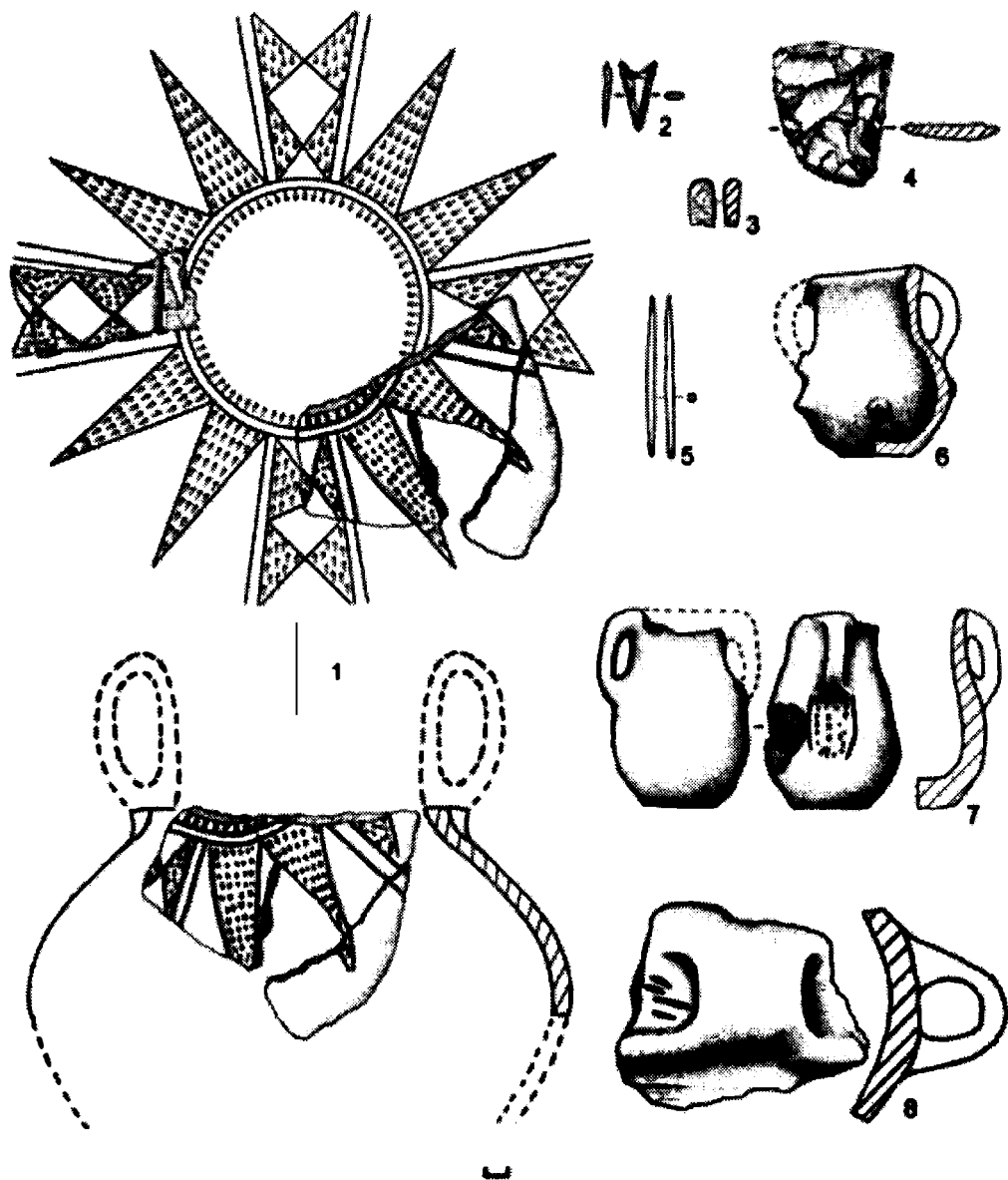
Pl. II. 1. Păuleni - Ciomortan. Cultura Costișa - Ciomortan. Cmp. 7a
Pl. II. Păuleni - Ciomortan Settlement. Costișa-Ciomortan Culture. Cmp. 7a.

1: plan; 2: ceramică din complex.

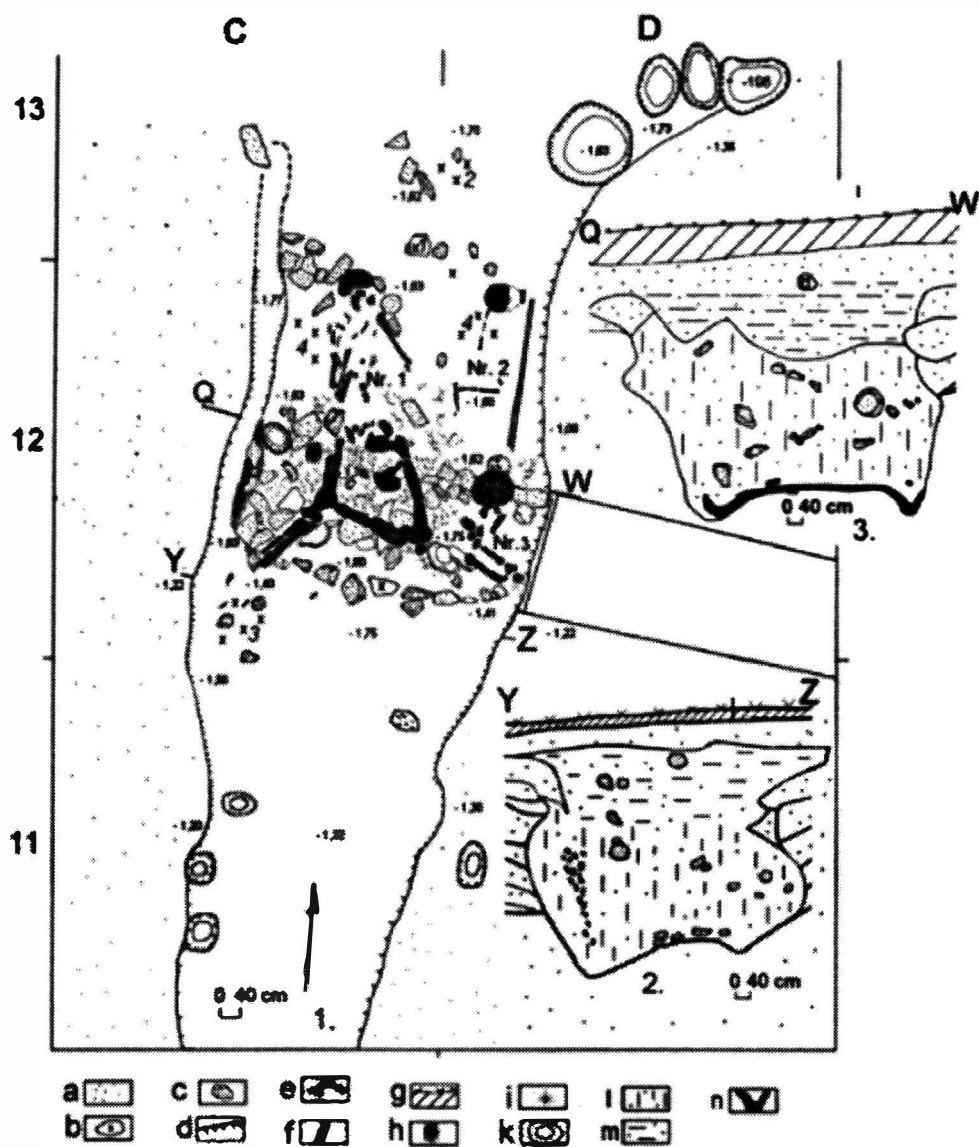
a: umplutura valului; b: ceramică; c: piatră; d: groapă de stâlp; e: conturul complexului.

1: Plan; 2: Cmp. 7a Pottery.

a: wall fortification infill; b: pottery; c: stone; d: post-hole; e: Cmp. 7a outline.

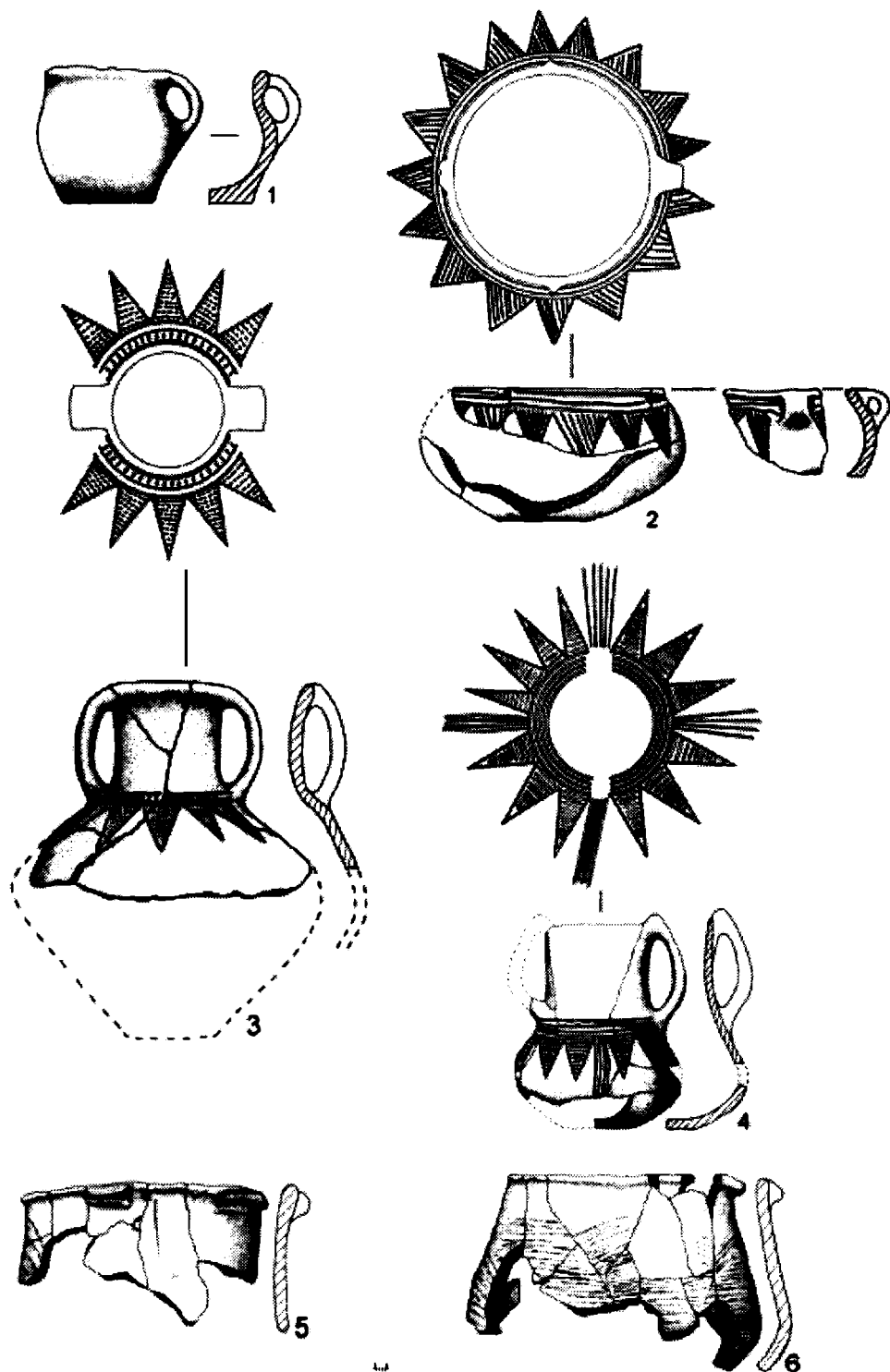
Pl. III. Păuleni - Ciomortan. Cultura Costișa - Ciomortan
 Pl. III. Păuleni - Ciomortan Settlement. Costișa - Ciomortan Culture.
 1, 6 - 8: ceramică; 2, 4: silex; 3: os; 5: bronz (cupru)
 1, 6-8: Pottery; 2, 4: flint; 3: bone; 5: bronze (copper).

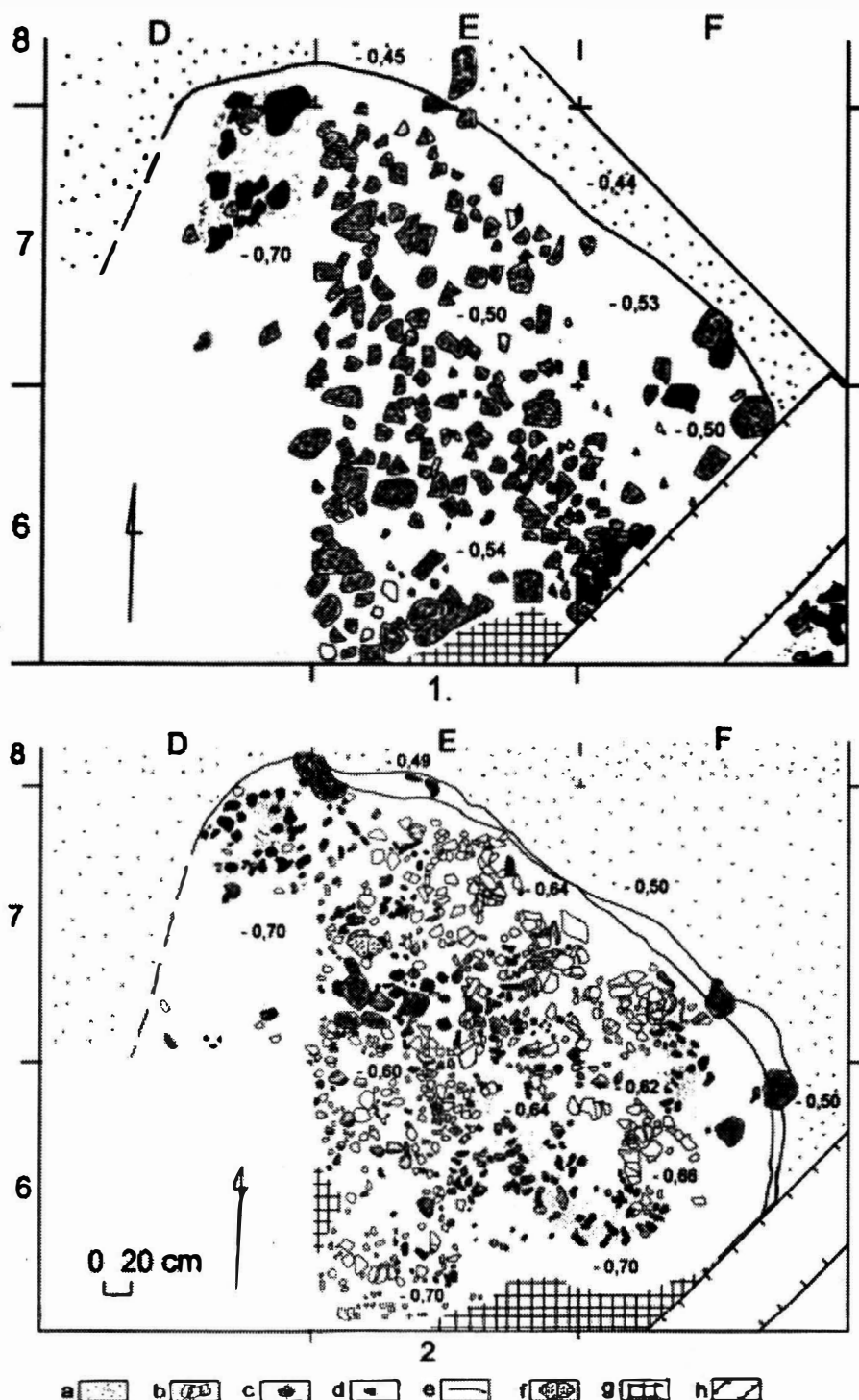
Pl. IV. Păuleni - Ciomortan. Cultura Costișa - Ciomortan: Cmp 13
 Pl. IV. Păuleni - Ciomortan Settlement. Costișa - Ciomortan Culture. Cmp. 13.

a: umplutura valului; b: ceramică; c: piatră; d: conturul complexului; e: oase umane; f: scândură arsă; g: strat vegetal;
 h: bârnă arsă; i: arsură; k: groapă stâlp; l: umplutură arsă la roșu; m: umplutură galbenă pietroasă;
 n: stratul de arsură de sub schelete.
 a: wall fortification infill; b: pottery; c: stone; d: Cmp. 13 outline; e: human burnt bones; f: burnt plank; g: arable level; h: burnt post; i: burnt soil; k: post-hole; l: red coloured soil; m: yellow soil mixed with small stones; n: black ash under human skeletons.

Pl. V. Păuleni - Ciomortan. Cultura Costișa - Ciomortan: Cmp 13. Ceramică.
Pl. V. Păuleni - Ciomortan Settlement. Costișa - Ciomortan Culture. Cmp. 13. Pottery.

Pl. VI. Păuleni - Ciomortan. Cultura Wietenberg L.8.

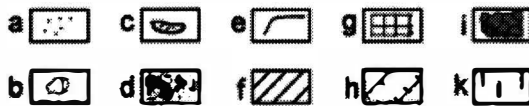
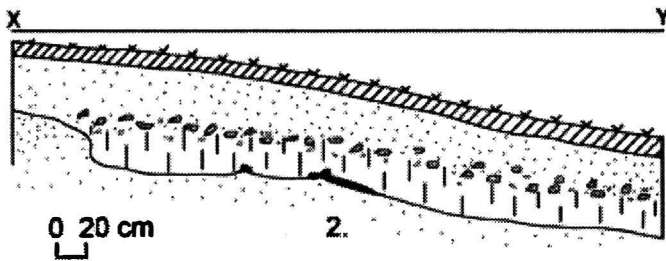
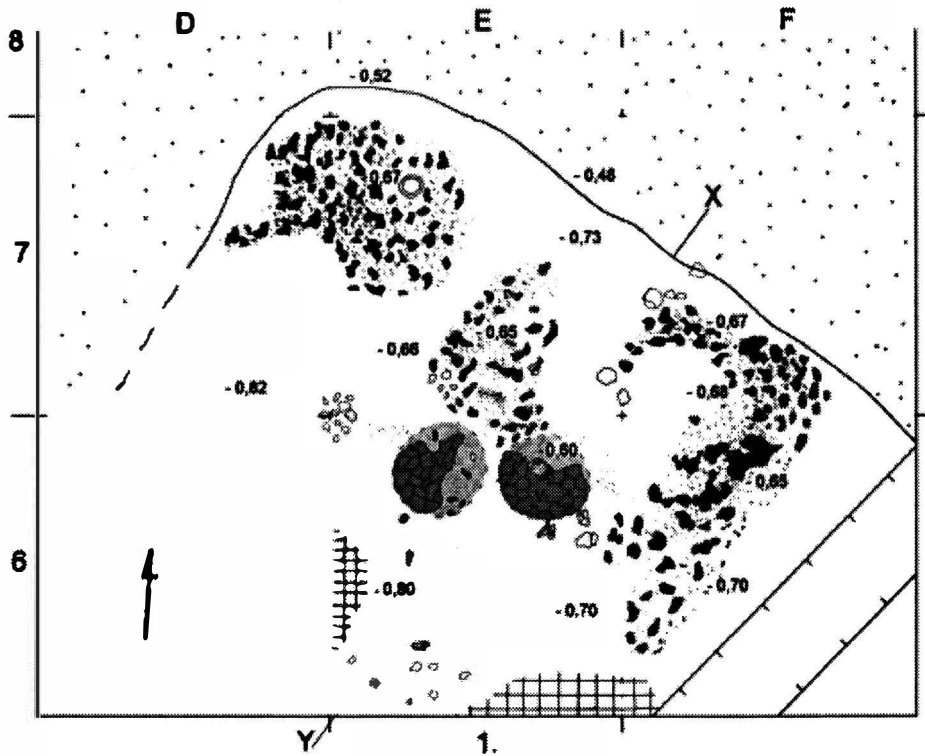
Pl. VI. Păuleni - Ciomortan Settlement. Wietenberg Culture. House no. 8 (L. 8).

1 - nivel superior; 2 - nivelul de sub bolovanii de piatră:

a: umplutura valului; b: ceramica; c: piatră; d: liptură; e: conturul locuinței; f: fragmente de rășniță; g: porțiuni distruse de braconieri; h: secțiunea V, practică de Székely Zoltan.

1 - house superior level; 2 - stones agglomeration under level:

a: infill of the fortification wall; b: pottery; c: stone; d: wattle and daub; e: house outline; f: grinder fragments; g: part destroyed by the poachers; h: trench IV excavated by Székely Z.

Pl. VII. Păuleni - Ciomortan. Cultura Wietenberg L.8.

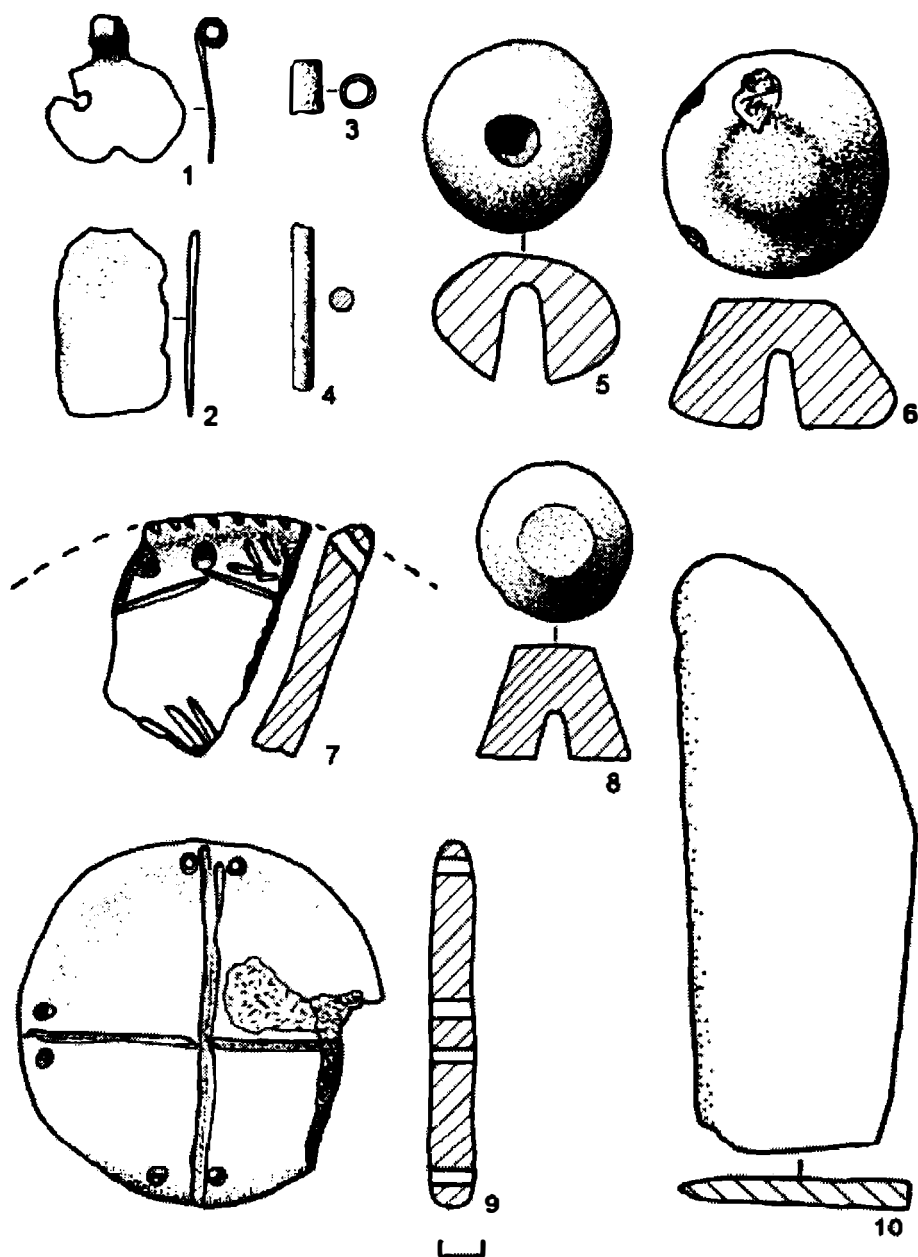
Pl. VII. Păuleni - Ciomortan Settlement. Wietenberg Culture. House no. 8 (I. 8).

1 - nivelul inferior; 2 - profil;

a: umplutura valului; b: ceramică; c: piatră; d: lipitură; e: conturul locuinței; f: sol vegetal;
g: porțiune distrusă de braconieri; h: secțiune practică de Székely Zoltan; i: vatră; j: sol din umplutura locuinței.

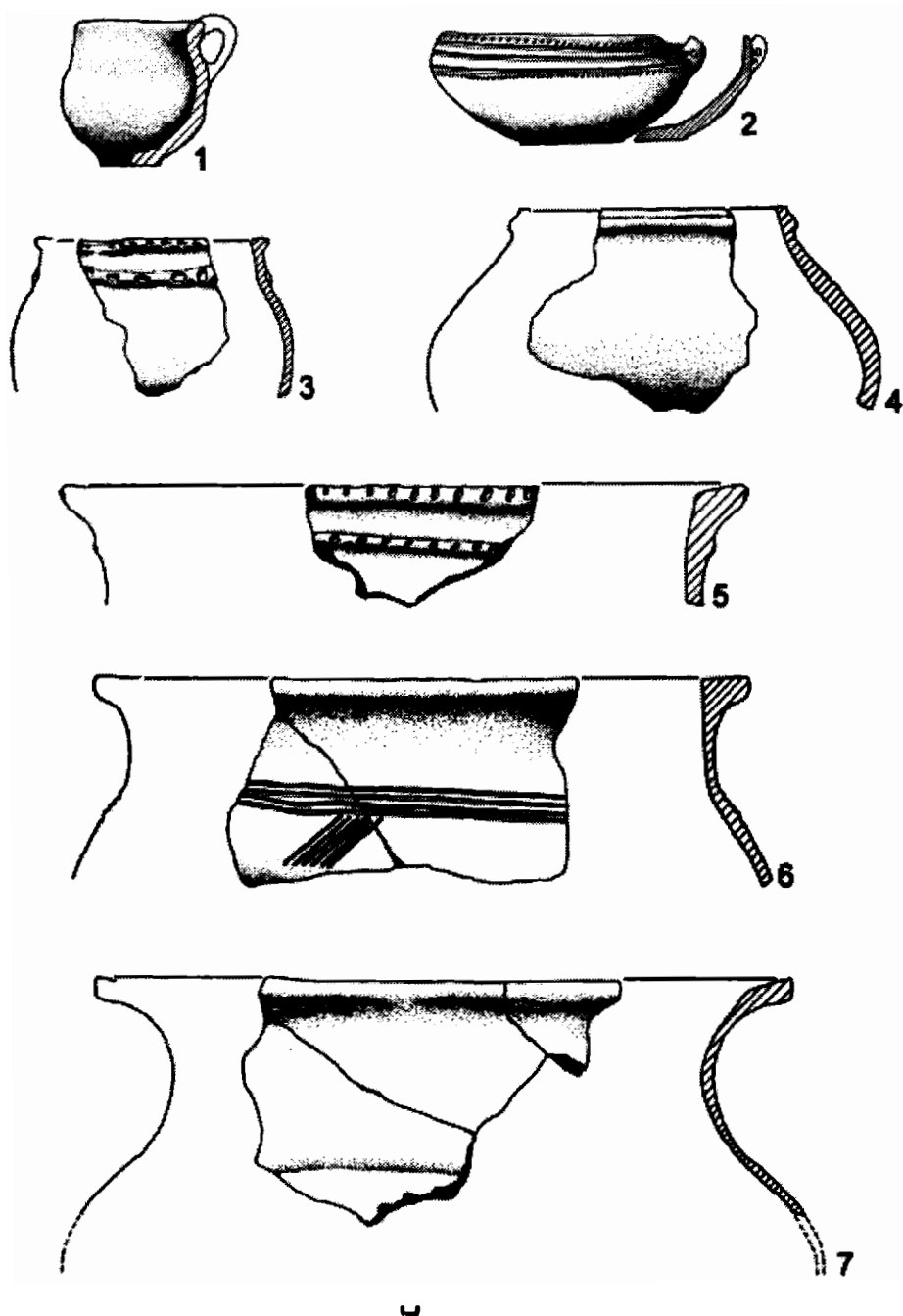
1 - house inferior level; 2 - house section

a: fortification wall infill; b: pottery; c: stone; d: wattle and daub; e: house outline; f: arable soil;
g: part destroyed by the pouchers; h: trench excavated by Székely Z.; i: hearth; j: house infill.

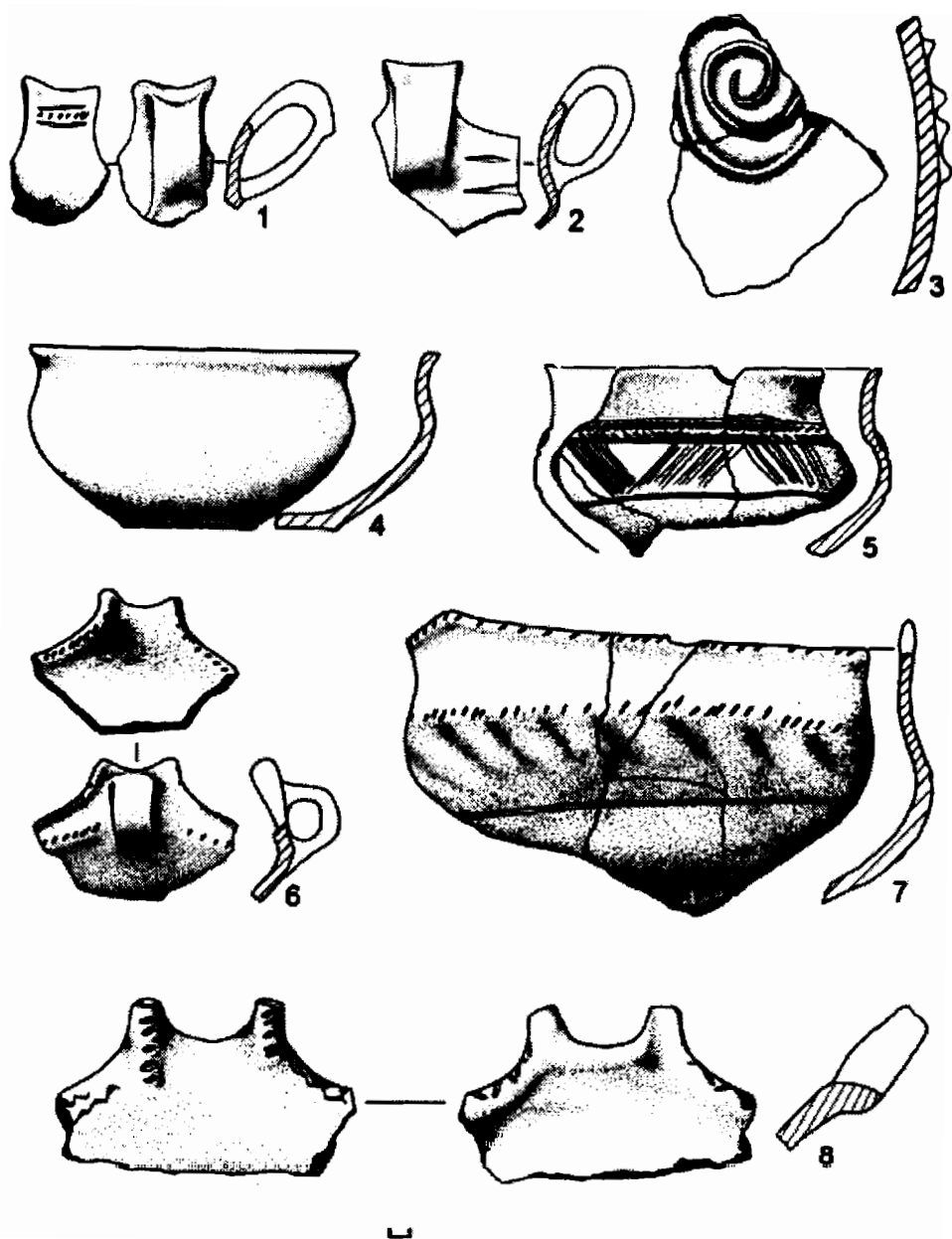

Pl. VIII. Păuleni - Ciomortan. Cultura Wietenberg: L.8. Inventar.
Pl. VIII. Păuleni - Ciomortan Settlement. Wietenberg Culture. House no. 8 (L. 8). Inventory.

1, 2: bronz (cupru ?); 3, 4: os; 5 - 9: ceramică; 10: gresie.
1, 2: bronze(copper?); 3, 4: bone; 5-9: pottery; 10: whetstone.

Pl. IX. Păuleni - Ciomortan. Cultura Wietenberg: L.8. Ceramică.
 Pl. IX. Păuleni - Ciomortan Settlement. Wietenberg Culture. House no. 8 (L. 8). Pottery.

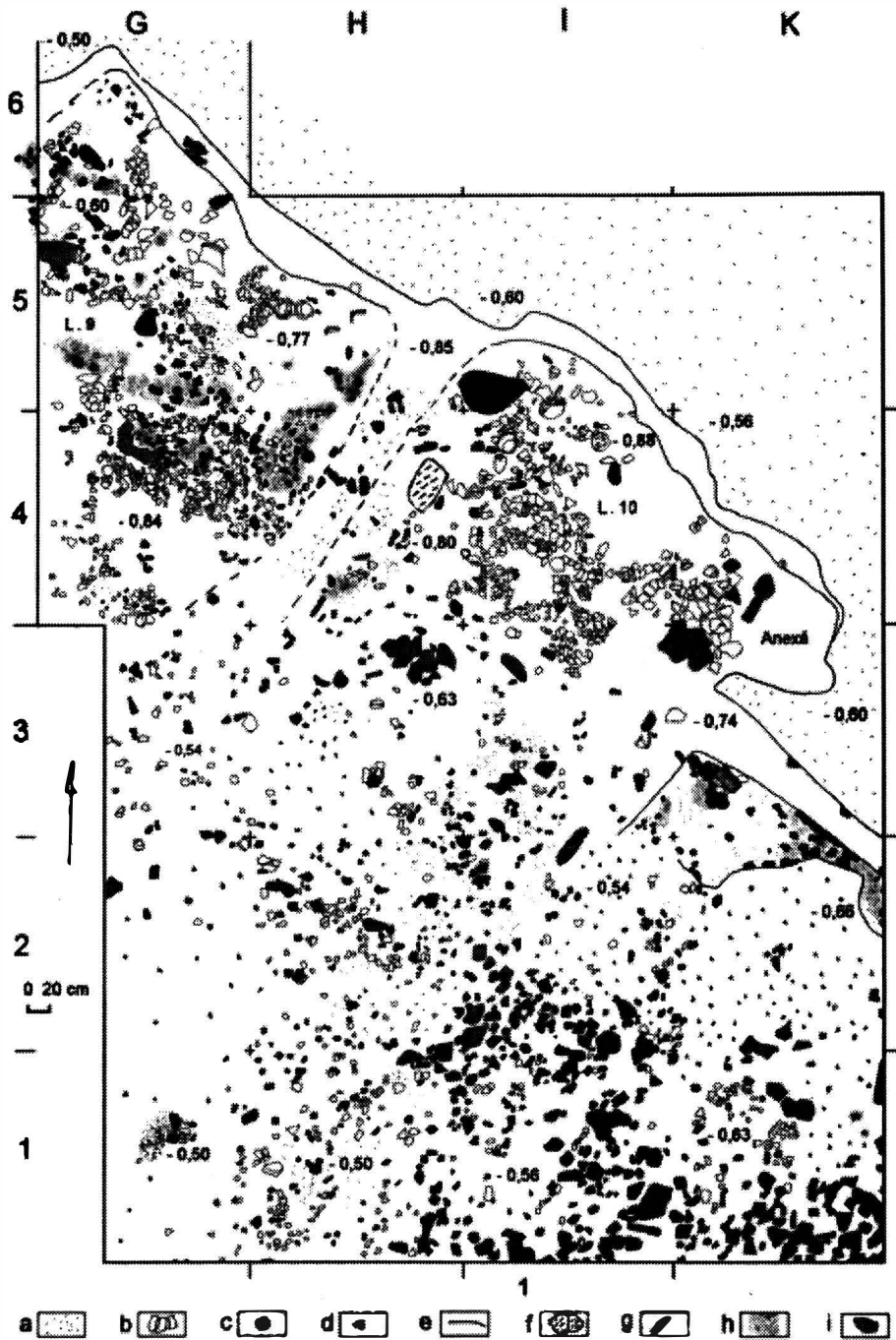

Pl. X. Păuleni - Ciomortan. L.8. Ceramică.

Pl. X. Păuleni - Ciomortan Settlement. Wietenberg Culture. House no. 8 (L. 8). Pottery

1, 2: Cultura Monteoru; 3 - 8: Cultura Wietenberg.

1, 2: Monteoru Culture pottery; 3-8: Wietenberg Culture Pottery.

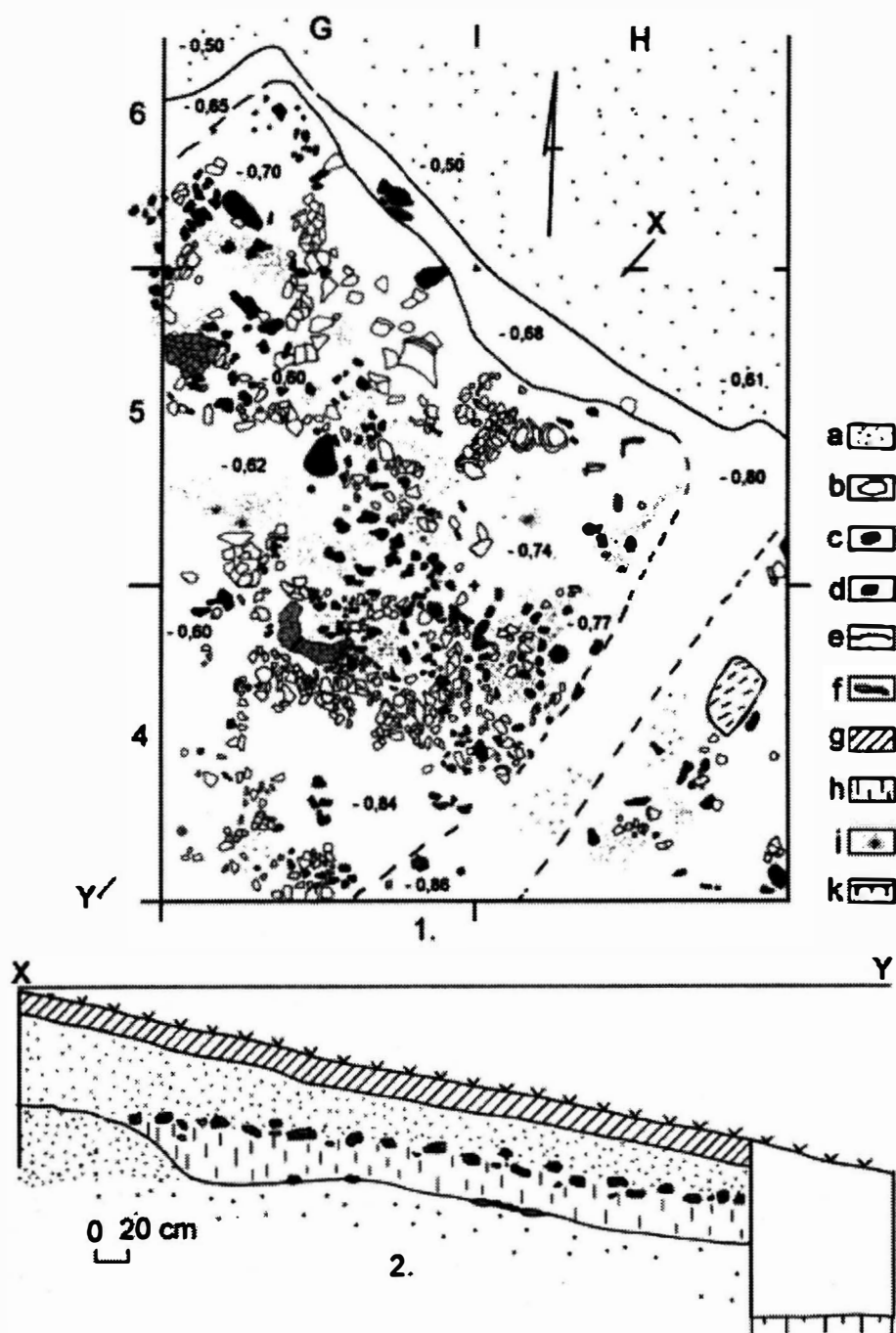
Pl. XI. Păuleni - Ciomortan. Cultura Wietenberg. 1. L.9, L.10.

Pl. XI. Păuleni - Ciomortan Settlement. Wietenberg Culture. House no. 9 (L. 9), House no. 10 (L. 10)

a: umplutura valului; b: ceramică; c: piatră; d: lipitură; e: conturul locuinței; f: fragmente de rășniță; g: bârnă arsă; h: arsură; i: vatră.

1. House no. 9; House no. 10.

a: fortification wall infill; b: pottery; c: stone; d: wattle and daub; e: house outline; f: grinder fragments; g: burnt wood; h: burnt soil; i: hearth.

Pl. XII. Păuleni - Ciomortan. Cultura Wietenberg. L.9.
Pl. XII. Păuleni - Ciomortan Settlement. Wietenberg Culture. House no. 9 (L. 9).

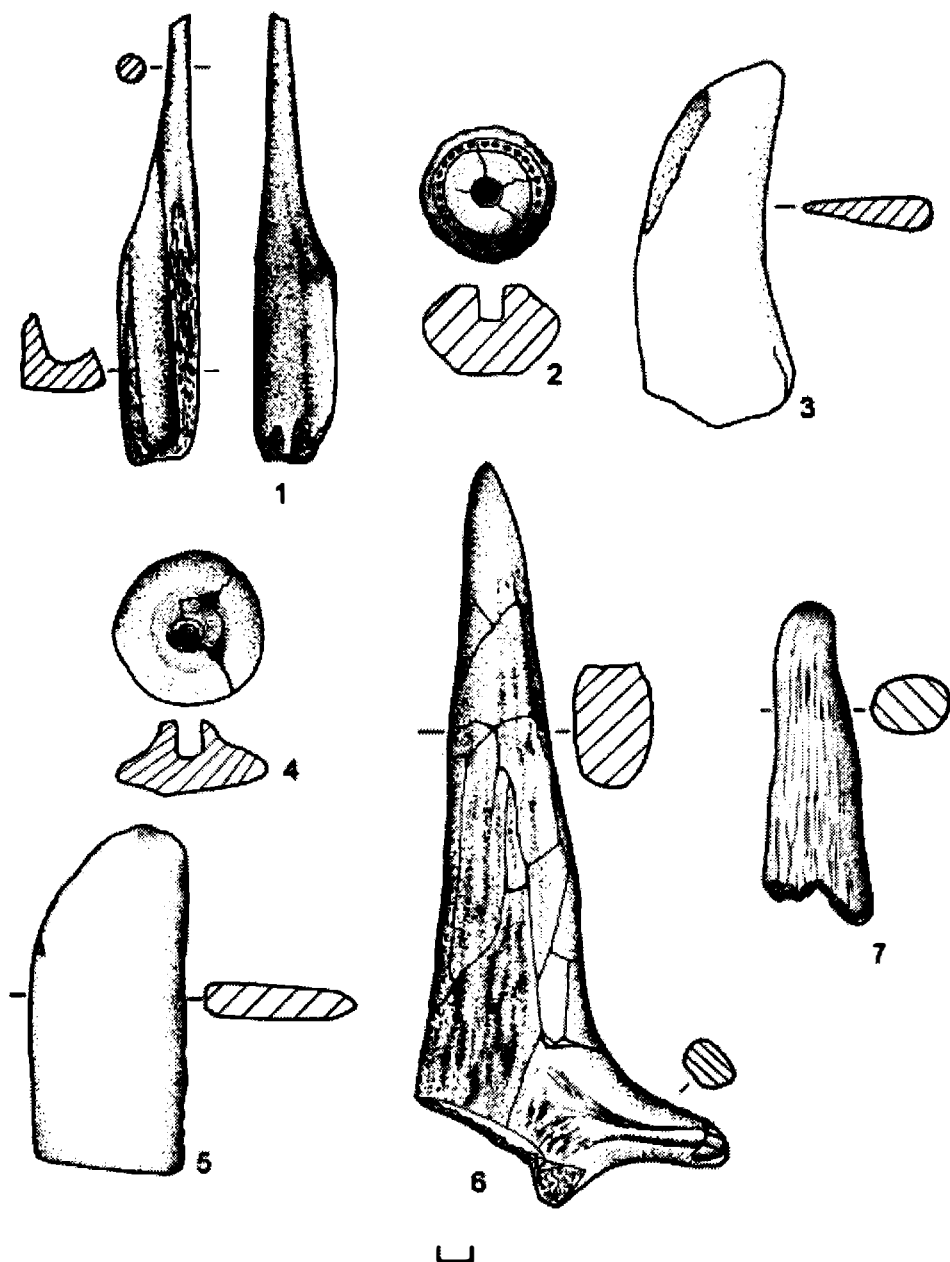
1 - plan; 2 - profil.

a: umplutura valului; b: ceramică; c: piatră; d: lipitură; e: conturul locuinței; f: fragmente de rășniță;
g: sol vegetal; h: sol din umplutura locuinței; i: arsură; k: sol steril.

1 - Plan; 2 - Section.

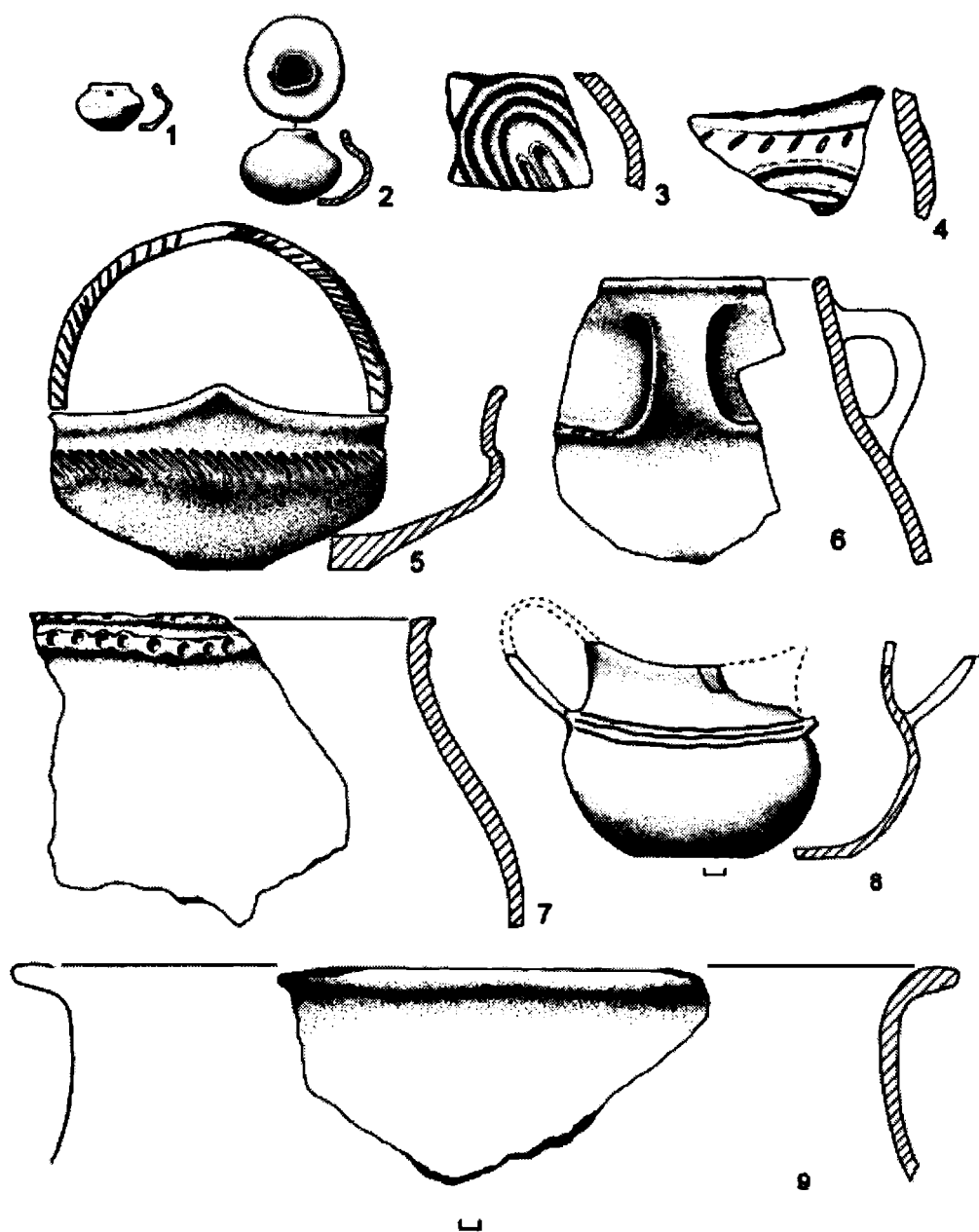
a: a: fortification wall infill; b: pottery; c: stone; d: waste and daub; e: house outline; f: grinder fragments; g: arable soil;
h: house infill; i: burnt soil; k: sterile soil.

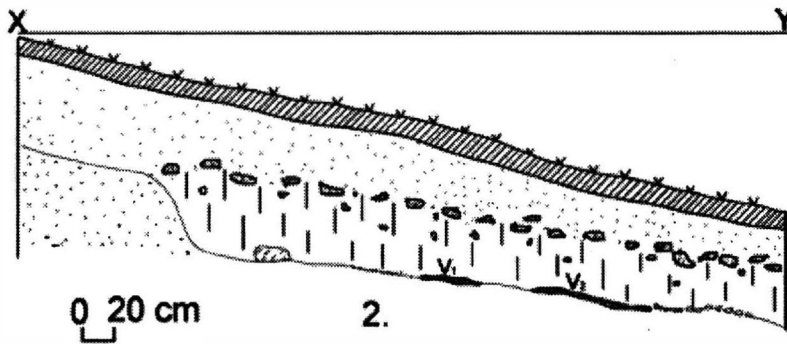
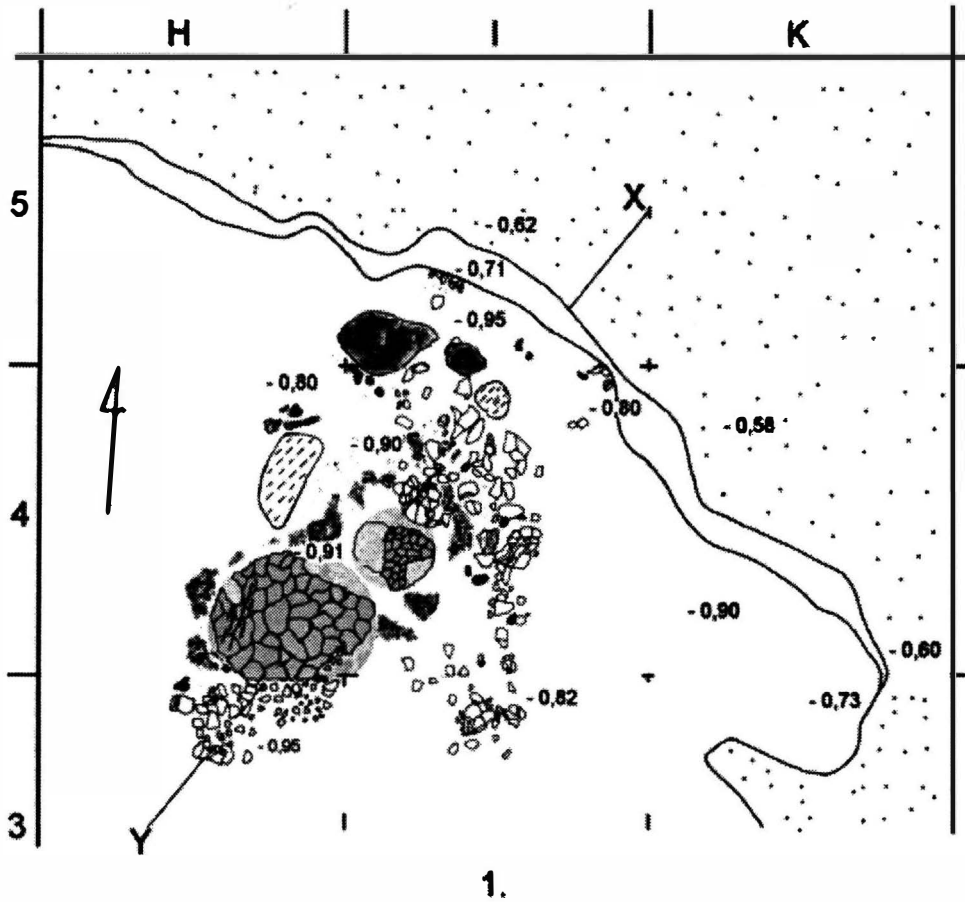

Pl. XIII. Păuleni - Ciomortan. Cultura Wietenberg: L.9. Inventar.
Pl. XIII. Păuleni - Ciomortan Settlement. Wietenberg Culture. House no. 9 (L. 9). Inventory.

1: os; 2, 4: lut ars; 3, 5: gresie; 6, 7: corn de cerb.
1: bone; 2, 4: burnt clay; 3, 5: whetstone; 6, 7: antler.

Pl. XIV. Păuleni - Ciomortan. Cultura Wietenberg: L.9. Ceramică.
Pl. XIV. Păuleni - Ciomortan Settlement. Wietenberg Culture. House no. 9 (L. 9). Pottery.

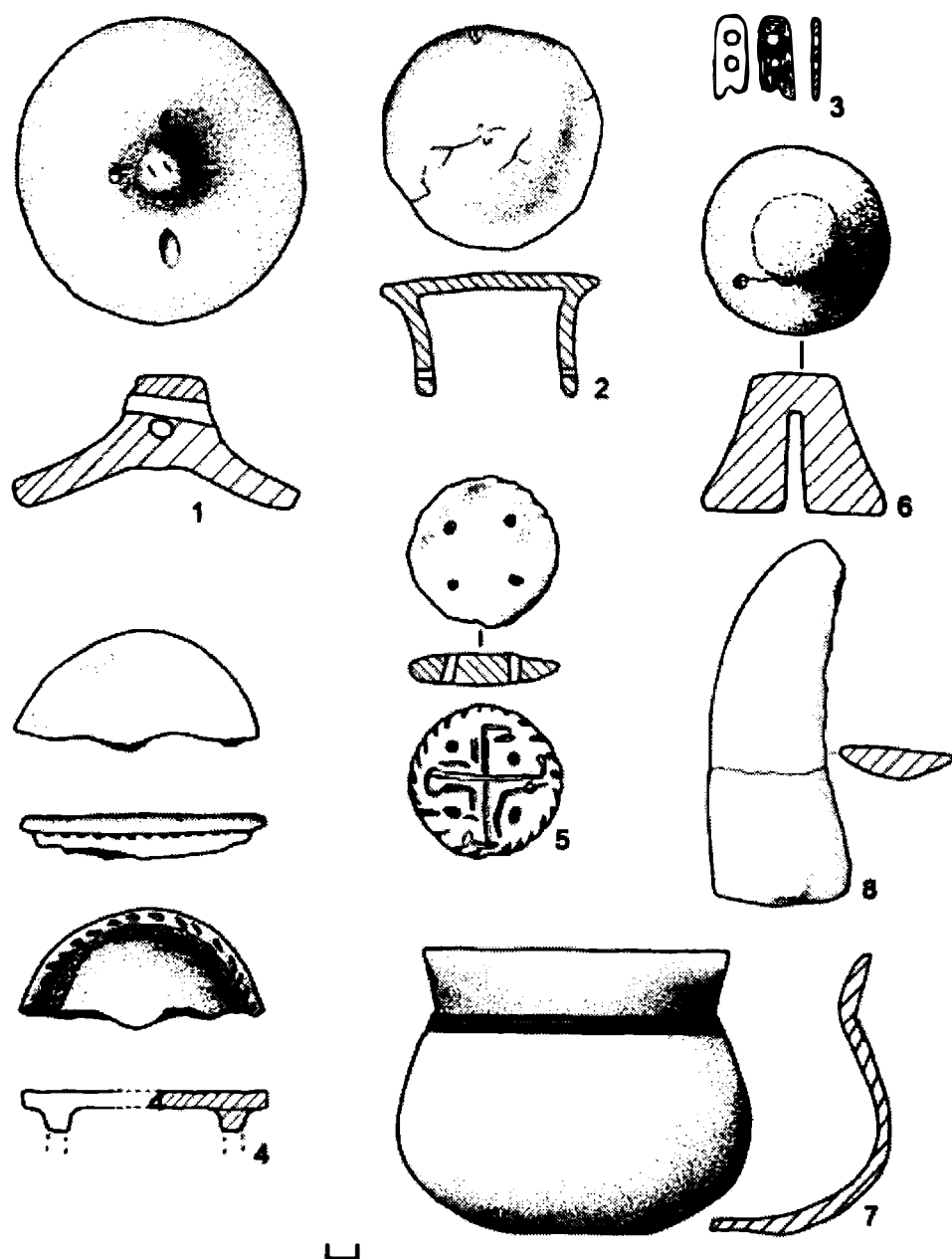

Pl. XV. Păuleni - Ciomortan, Cultura Wietenberg: L.10.
Pl. XV. Păuleni - Ciomortan Settlement, Wietenberg Culture, House no. 10 (L. 10)
1: plan; 2: profil.

a: umplutura valului; b: ceramică; c: piatră; d: lipitură; e: conturul locuinței; f: fragmente de rășniță; g: arsură;
h: sol din umplutura locuinței; i: sol vegetal; k: vatră.

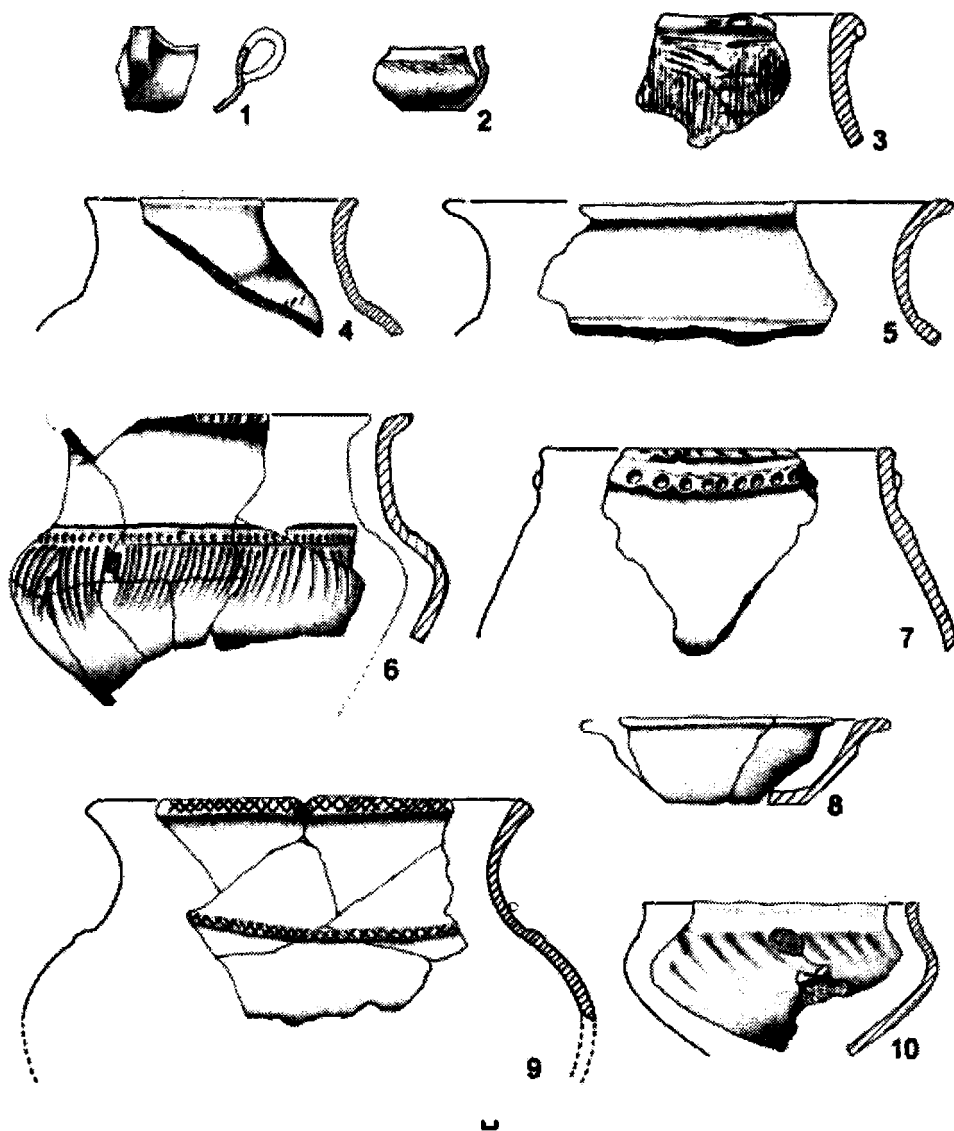
1: Plan; 2: Section.

a: a: fortification wall infill; b: pottery; c: stone; d: wattle and daub; e: house outline; f: grinder fragments; g: burnt soil;
h: house infill; i: arable soil; k: hearth.

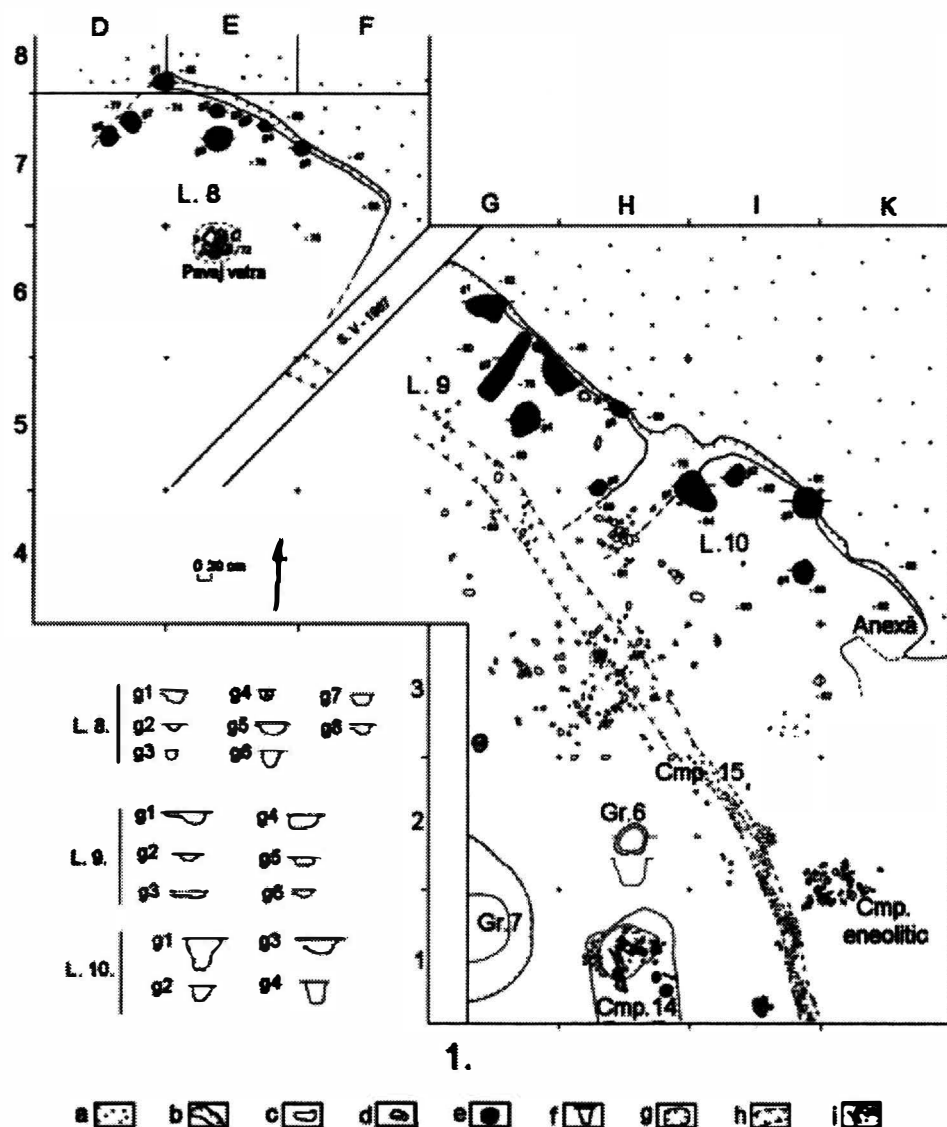

Pl. XVI. Păuleni - Ciomortan. Cultura Wietenberg; L.10.
Pl. XVI. Păuleni - Ciomortan Settlement. Wietenberg Culture. House no. 10 (L. 10).

1, 2, 4 - 7: Ceramică; 3: os; 8: gresie.
1, 2, 4-7: Pottery; 3: bone; 8: whetstone.

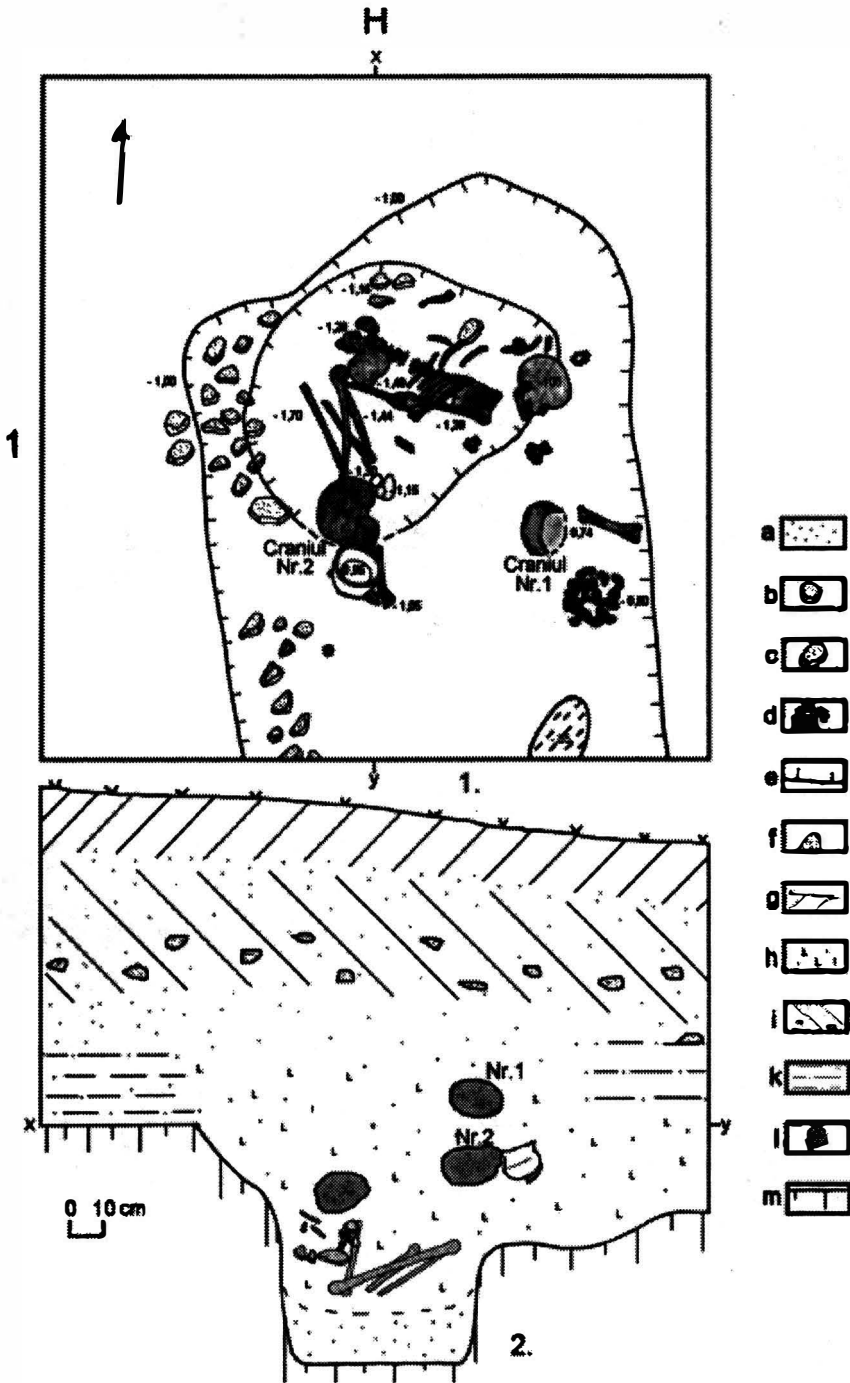
Pl. XVII. Păuleni - Ciomortan. Cultura Wietenberg: L.10. Ceramică.
 Pl. XVII. Păuleni - Ciomortan Settlement. Wietenberg Culture. House no. 10 (L: 10), Pottery.

1.

Pl. XVIII. Păuleni - Ciomortan. Cultura Wietenberg: L.8, L.9, L.10: nivelul inferior; Gr.6, Gr.7, Cmp.14 și Cmp. 15.
 Pl. XVIII. Păuleni - Ciomortan Settlement. Wietenberg Culture. House no. 8; 9; 10 (L. 8; L.9; L.10) - Inferior Level. Figs no. 8
 (Gr. 6), 7 (Gr. 7), Cmp. 14, Cmp. 15.

a: umplutura valului; b: ceramică; c: piatră; d: groapă de stâlp; e: conturul locuinței; f: groapă menajeră;
 g: Cmp 15 („gard interior”); h: Cmp 14; i: groapile de stâlp în profil.
 a: fortification wall infill; b: pottery; c: stone; d: post-hole; e: house outline; f: pit; g: Cmp. 15 (‘inner fence’);
 h: Cmp. 14; i: post-holes sections.

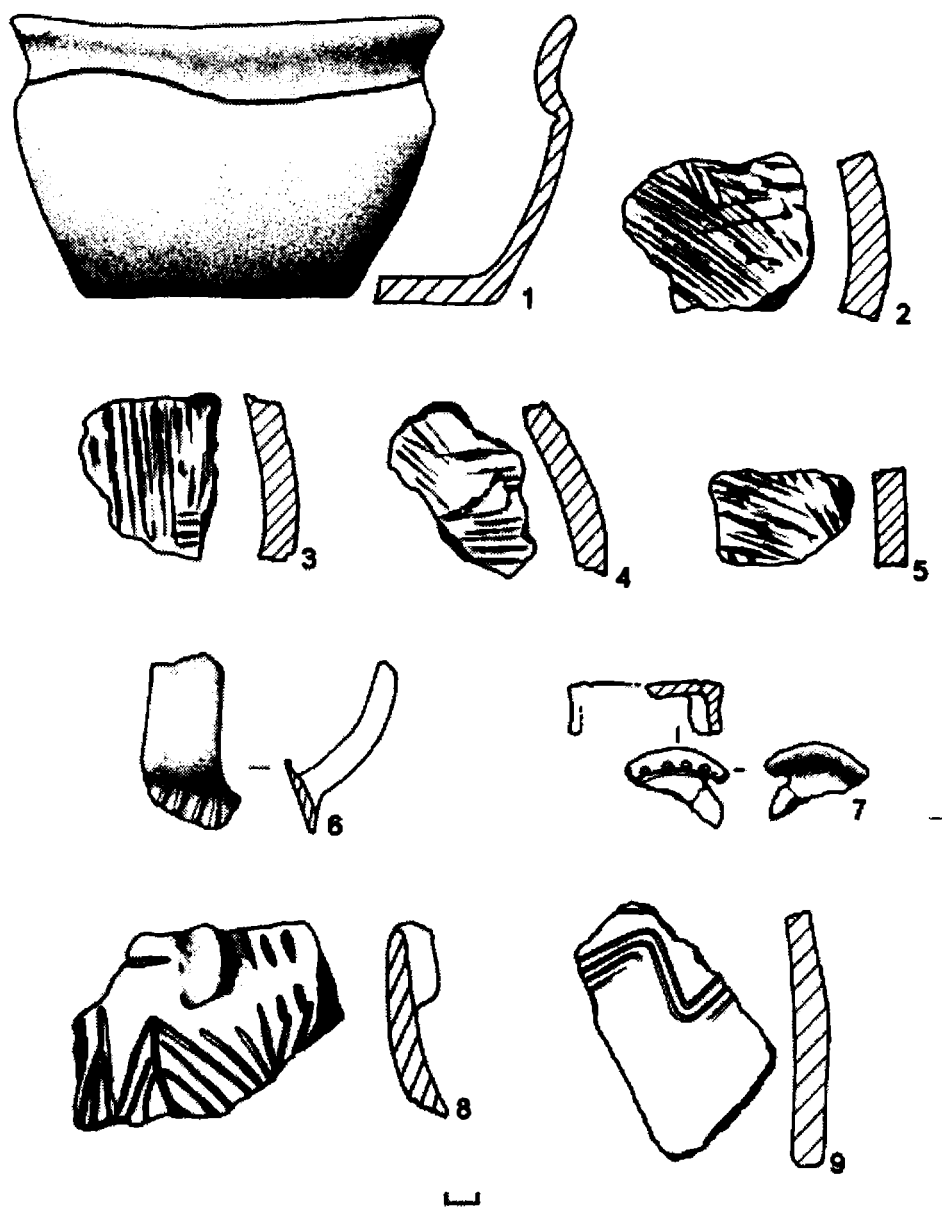
Pl. XIX. Păuleni - Ciomortan. Cultura Wietenberg; Cmp 14.
Pl. XIX. Păuleni - Ciomortan Settlement. Wietenberg Culture. Cmp. 14.

1: plan; 2: profil.

a: umplutura valului; b: ceramică; c: piatră; d: lemn ars; e: conturul complexului; f: fragmente de rășniță; g: sol vegetal;
h: sol din umplutura complexului; i: umplutură val cu bolovani de piatră; k: nivel eneolitic; l: oase umane; m: sol steril.

1: Plan; 2: Section.

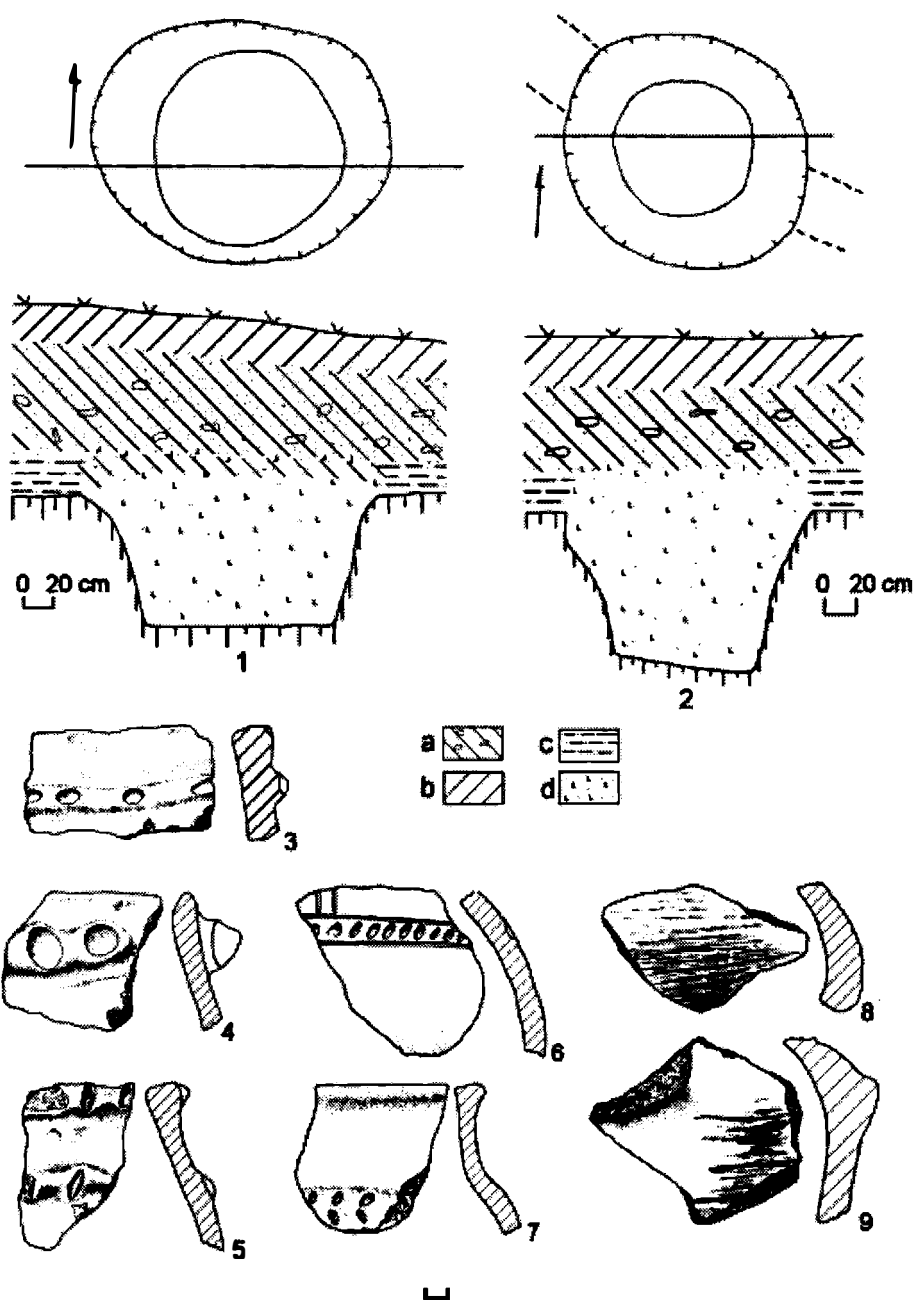
a: fortification wall infill; b: pottery; c: stone; d: burnt wood; e: house outline; f: grinder fragments; g: arable soil;
h: Cmp. 14 infill; i: defence wall stone boulders; k: eneolithic level; l: human bones; m: sterile soil.

Pl. XX. Păuleni - Ciomortan. Ceramică / Pl. XX. Păuleni - Ciomortan Settlement. Pottery.

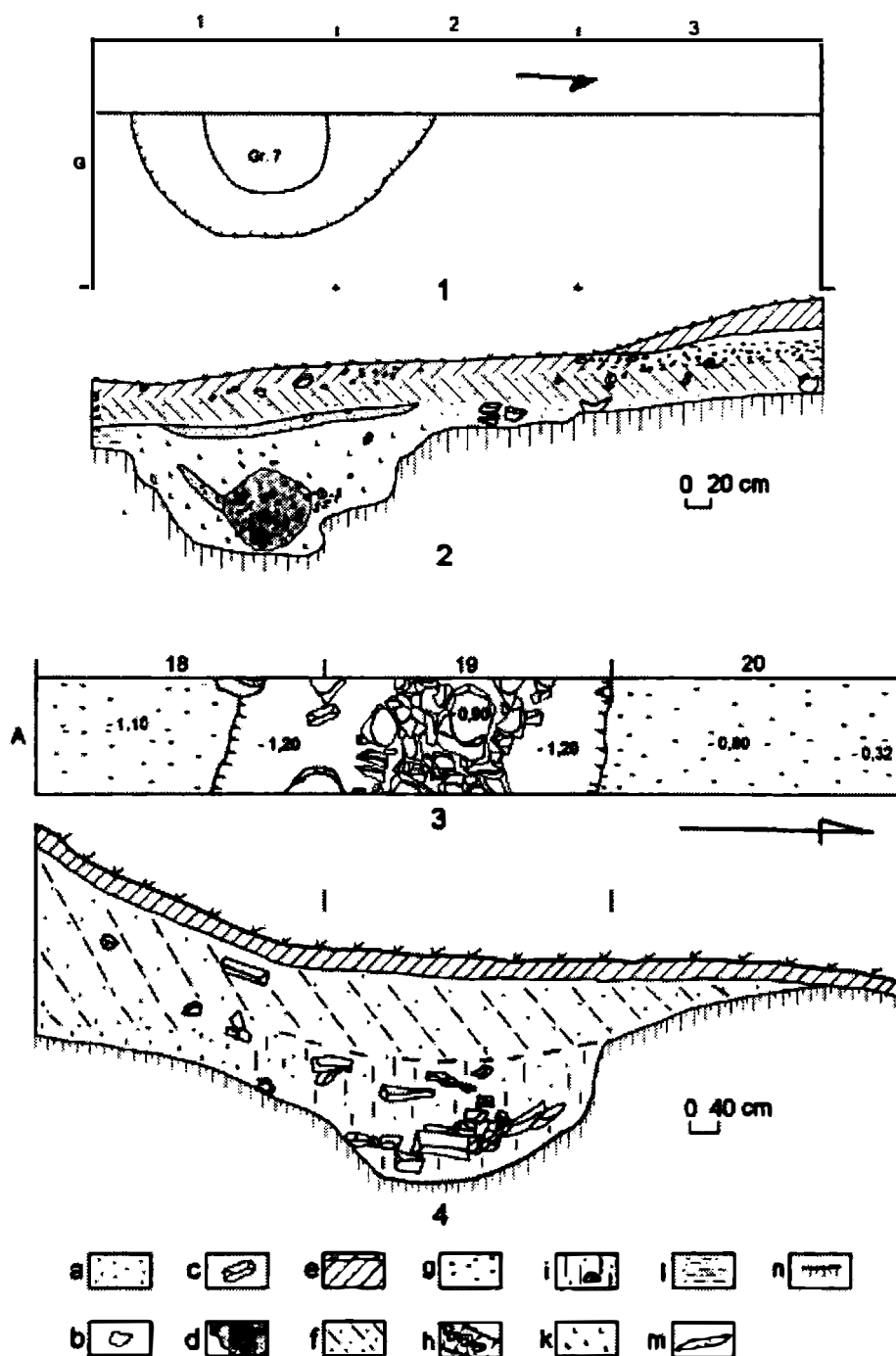
1: din Cmp. 14 - cultura Wietenberg ?; 2 - 5: ceramică de sub Cmp 7a / (Costișa - Ciomortan); 6: din umplutura valului (de tip Jigodin ?); 7: cultura Wietenberg; 8: cultura Cotofeni; 9: La Tène dacic.
1: Cmp. 14 (Wietenberg Culture ?); 2 - 5: below the Cmp. 7a (Costișa - Ciomortan); 6: defence wall infill (Jigodin type ?); 7: Wietenberg Culture; 8: Cotofeni Culture; 9: Dacian La Tène.

Pl. XXII. Păuleni - Ciomortan. Cultura Wietenberg.
Pl. XXII. Păuleni - Ciomortan Settlement. Wietenberg Culture.

1: Gr 4; 2: Gr 5; 3 - 9 - ceramică (3-5: Gr 5; 6-9: Gr 4).
1. Pit no. 4 (Gr. 4); 2. Pit no. 5 (Gr. 5); 3 - 9: Pottery (3-5: Pit no. 5; 6-9: Pit no. 4).

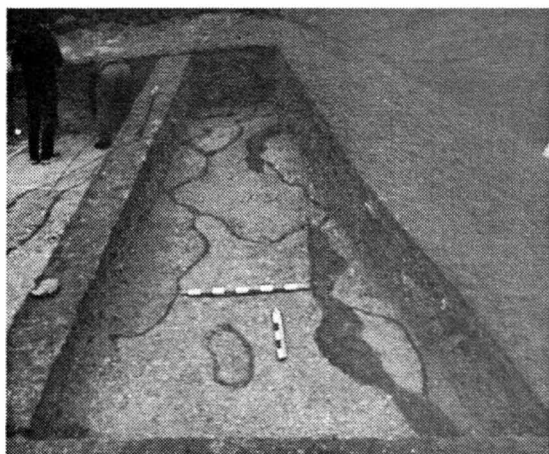
Pl. XXI. Păuleni - Ciomortan. / Pl. XXI. Păuleni - Ciomortan Settlement.

1, 2: Gr. 7 (cultura Wietenberg); 3, 4: șanț de apărare (cultura Costișa - Ciomortan).

a: umplutura valului; b: ceramică; c: piatră; d: lemn ars; e: sol vegetal; f: nivel epoca bronzului; g: stâncă naturală; h: șanțul de apărare; i: sol din umplutura șanțului de apărare; k: sol din umplutura Gr. 7; l: nivel eneolitic; m: lentilă pământ gelben tasat; n: steril.

1, 2: Pit no. 7 (Wietenberg Culture); 3, 4: Fortification Ditch (Costișa - Ciomortan Culture).

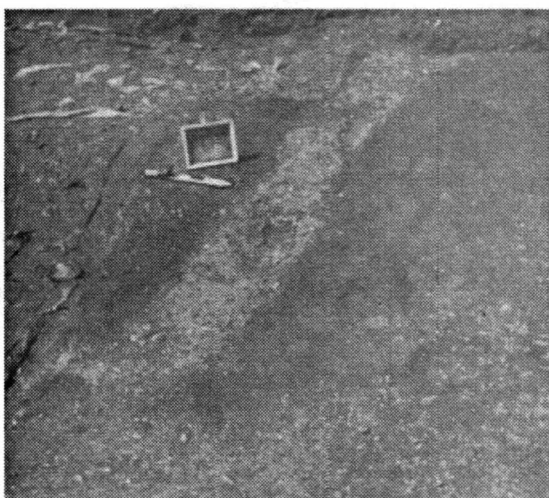
a: fortification wall infill; b: pottery; c: stone; d: burnt wood; e: arable soil; f: Bronze Age level; g: natural rock; h: fortification ditch; i: fortification ditch infill; k: pit no. 7 infill; l: eneolithic level; m: hard yellow soil; n: steril soil.

1

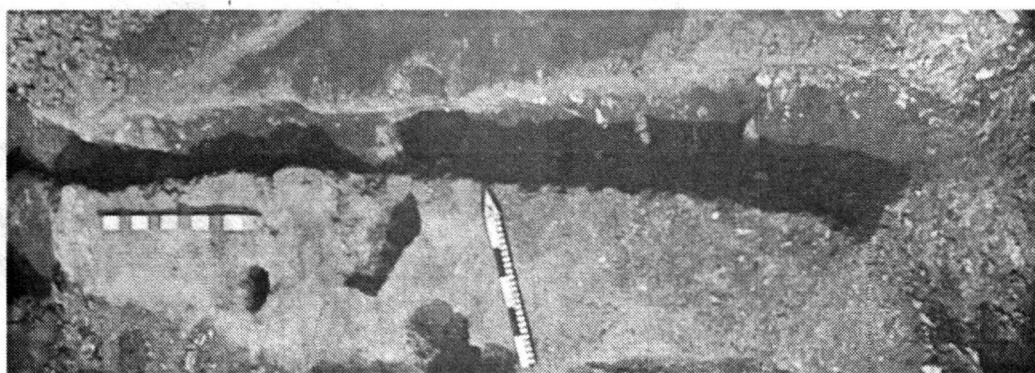
2

3

4

5

Pl. XXIII. Păuleni - Ciomortan. / Pl. XXIII. Păuleni - Ciomortan Settlement.

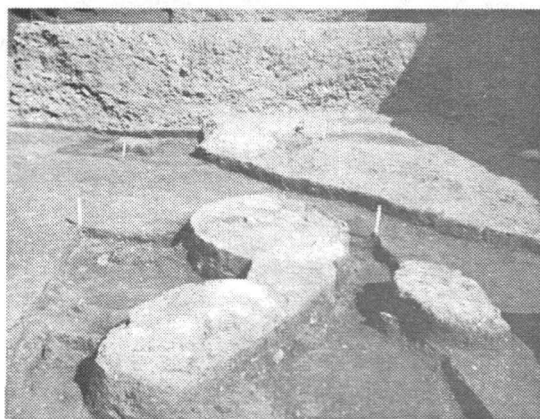
1: coama valului, car. L,M/4,5,6 - urme de palisadă (?); 2: val, car. K/5,6, dungi de la substructura valului (?); 3: Cmp. 15 („gard interior”), car. A,B,C/7; 4: Cmp. 15 („gard interior”), gropi de stâlpi; 5: Cmp 15 după golirea definitivă. 1: fortification wall ridge, L,M / 4, 5, 6 - palisade vestiges (?); 2: fortification wall,K / 5, 6: substructure wall vestiges (?); 3: Cmp. 15 (“inner fence”), A, B, C / 7; 4: Cmp. 15 (“inner fence”) - post - holes; Cmp. 15 after in was definitively emptied.

1

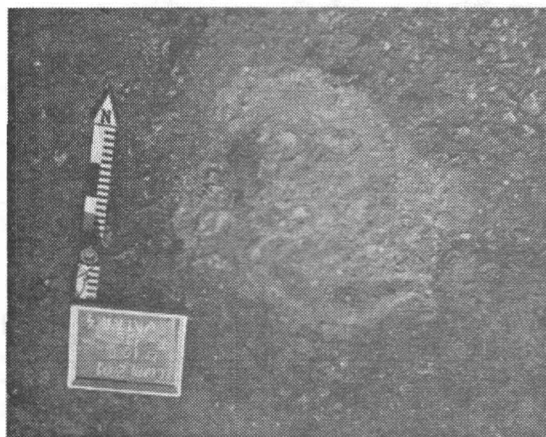
2

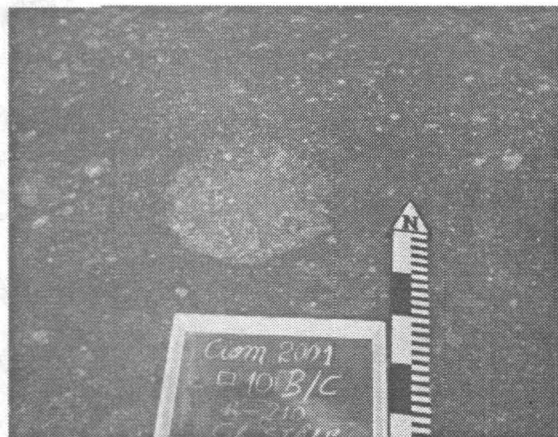
3

4

5

6

Pl. XXIV. Păuleni - Ciomortan. / Pl. XXIV. Păuleni - Ciomortan Settlement.

1: șanț de apărare - vedere dinspre sud; 2: șanț de apărare - profil vestic; 3: S1, car. C,D/8,9,10, vetre-ruguri; 4: vatră-rug suprapunând primul nivel al valului; 5: vatră-rug suprapunând primul nivel al valului, detaliu; 6: groapă de stâlp, car. B,C/10, perforând primul nivel al valului.

1: fortification ditch - view from south; 2: fortification ditch - western side; 3: S1, C, D / 8, 9, 10, fire-places; 4: fire place overlapping the first level of the fortification wall; 5: fire place overlapping the first level of the fortification wall - detail; 6: post - hole from B, C / 10, perforating the first level of the fortification wall.

1

2

3

4

5

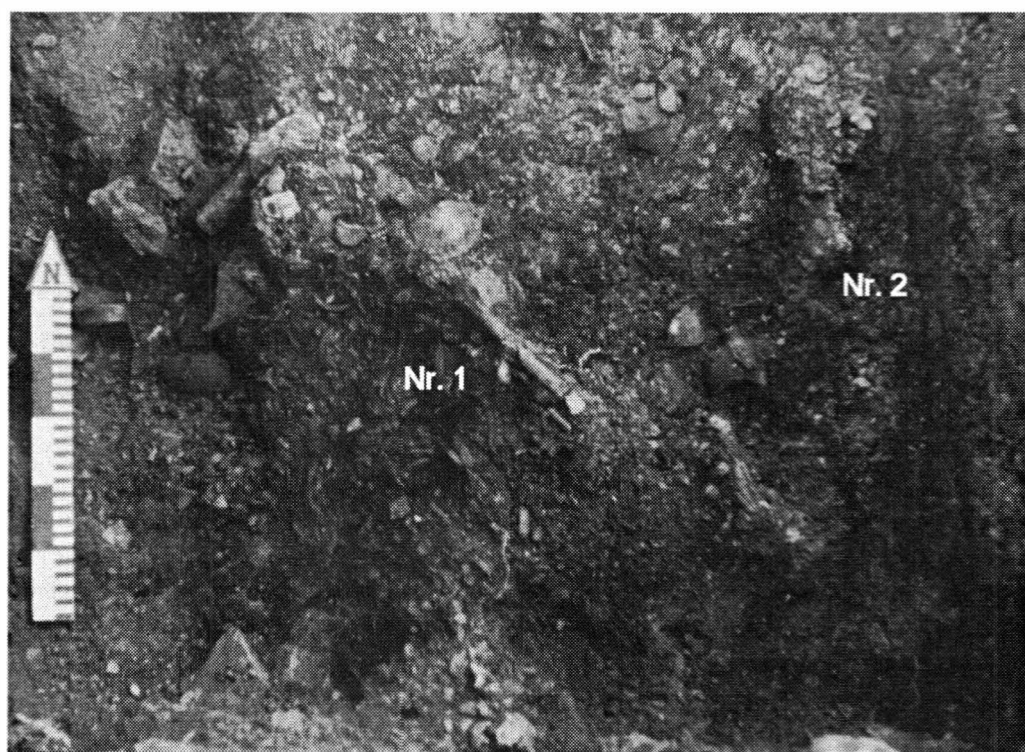
6

81.0

Pl. XXV. Păuleni - Ciomortan. Cultura Costișa - Ciomortan, Cmp 13.
Pl. XXV. Păuleni - Ciomortan Settlement. Costișa - Ciomortan Culture, Cmp. 13.

1: vedere dinspre SE; 2: profilul marotorului longitudinal, văzut dinspre nord; 3: partea aflată la sud de profilul longitudinal; 4: partea aflată la nord de profilul longitudinal, se vede vasul nr.1; 5: fundul Cmp 13, la nord de profilul longitudinal; 6: locul de sub Cmp. 13.

1: South-eastern view; 2: Northern side of the longitudinal section; 3: part situated south to the longitudinal section; 4: the side situated north to the longitudinal profile, vessel no. 1 is seen; 5: bottom of the Cmp. 13; 6: place under the Cmp. 13.

1

2

Pl. XXVI. Păuleni - Ciomortan. Cultura Costisa - Ciomortan; Cmp 13.
Pl. XXVI. Păuleni - Ciomortan Settlement. Costisa - Ciomortan culture. Cmp. 13.

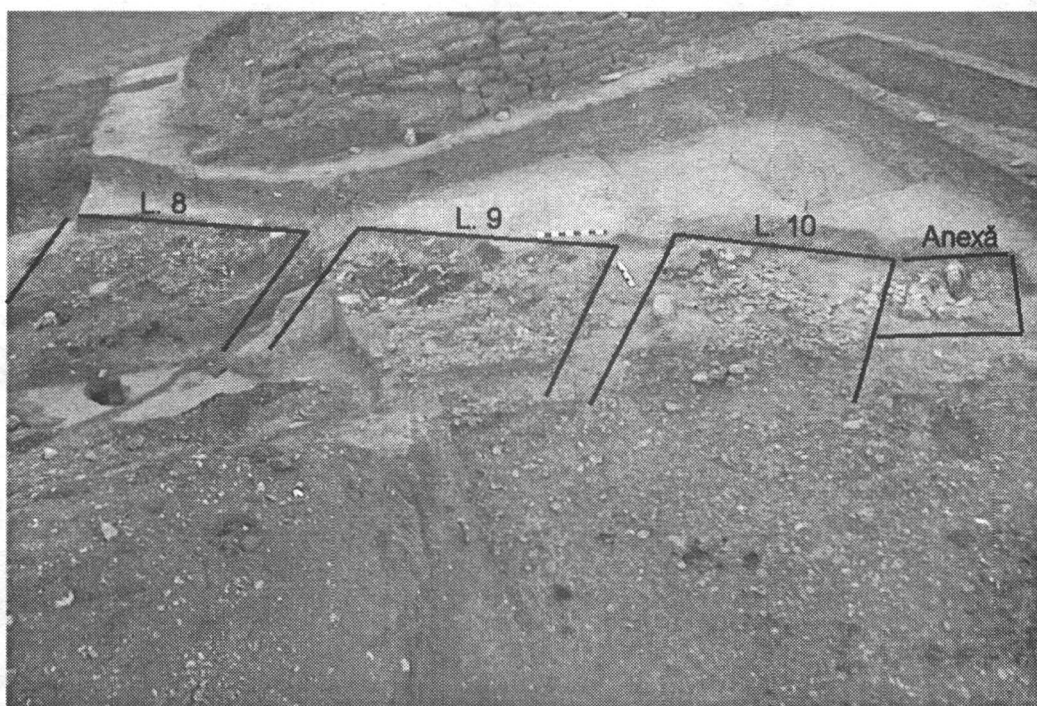
1: scheletul nr.1 și scheletul nr. 2, în partea de nord de profilul longitudinal; 2: membrele inferioare ale scheletului nr.1 și scheletul nr. 3, de sub mariorul longitudinal.

1: skeleton no. 1 and skeleton no. 2, north to the longitudinal section; 2: skeletons no. 1 and 3 legs, under the longitudinal section.

1

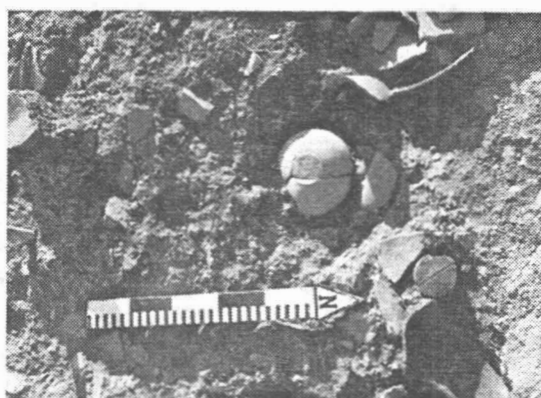
2

Pl. XXVII. Păuleni - Ciomortan. Cultura Wietenberg. / Pl. XXVII. Păuleni - Ciomortan Settlement. Wietenberg Culture.

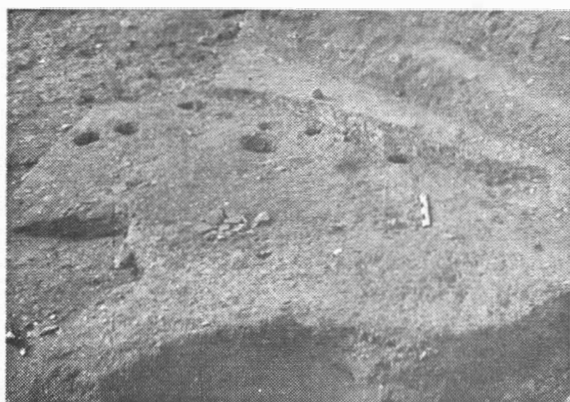
1: L. 8, L. 9, L. 10, vedere dinspre sud; 2: L. 8, L. 9, L. 10, vedere dinspre sud-vest.
1: houses no. 8, 9 and 10, southern view; houses no. 8, 9 and 10, south-western view.

1

2

3

4

Pl. XXVIII. Păuleni - Ciomortan, Cultura Wietenberg, L.8.

Pl. XXVIII. Păuleni - Ciomortan Settlement, Wietenberg Culture, House no. 8 (L.8).

1: dărâmturile locuintei; 2: dărâmturile locuintei, detaliu; 3: după înlăturarea dărâmturilor și demontarea zidurilor, se observă gropile de stâlpi de susținere și pavajul de pietre de sub vatra nr.1; 4: umplutura valului de sub locuință.
1: house ruins ; 2: house ruins, detail; 3: house no. 8 after its infill displacement; on this level one can observe the post-holes and the pavement of the hearth; 4: fortification infill under the house no. 8.

1

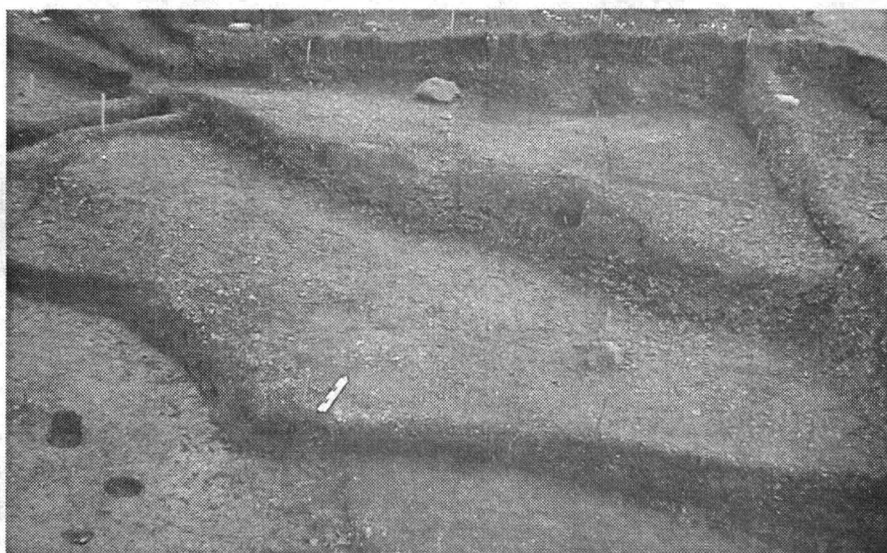
3

2

4

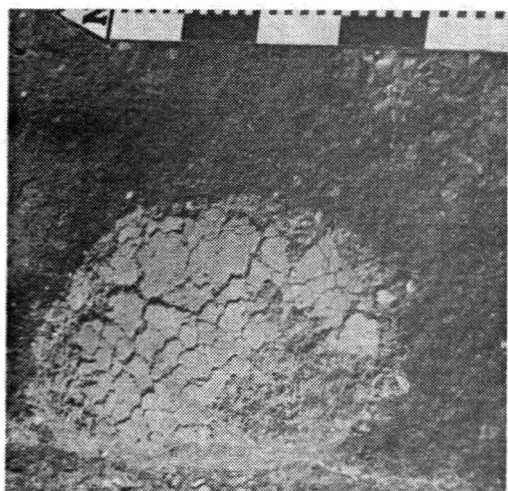
5

Pl. XXIX. Păuleni - Ciomortan. Cultura Wietenberg. 1-2: L.9.

Pl. XXIX. Păuleni - Ciomortan Settlement. Wietenberg Culture. Houses no. 9(L.9) and 10 (L.10).

1: dărâmturile L 9; 2: L.9 după înlăturarea dărâmăturilor, se observă gropile de stâlpi de susținere și cavitățile de sub vetre; 3-4: L.10 și anexă. 3: dărâmturile L.10; 4: L.10 după înlăturarea dărâmăturilor, se observă gropile de stâlpi de susținere; 5: umplură valului de sub L.9 și L.10.

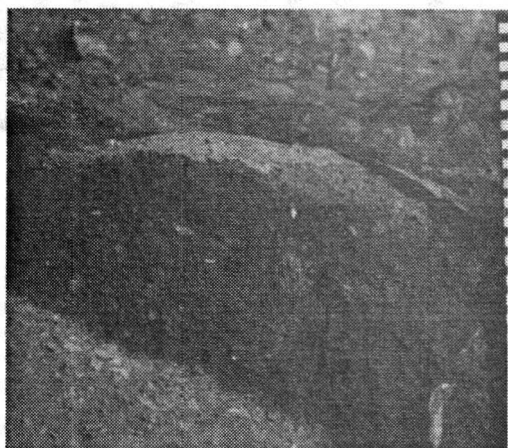
1, 2: house no. 9; 3, 4: house no. 10. 1: house no. 9 ruins; 2: house no. 9 after its infill displacement; on this level one can observe the post-holes; 3: house no. 10 ruins; house no. 10 ruins after its infill displacement; on this level one can observe the post-holes; 5: fortification wall infill under the houses no. 9 and 10.

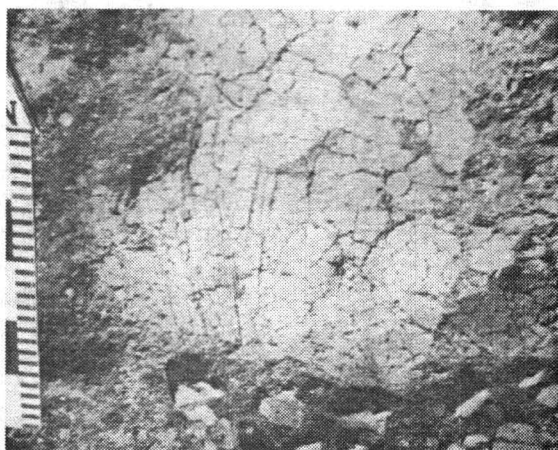
1

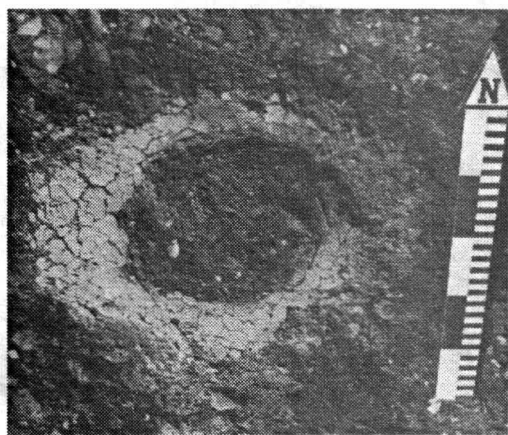
2

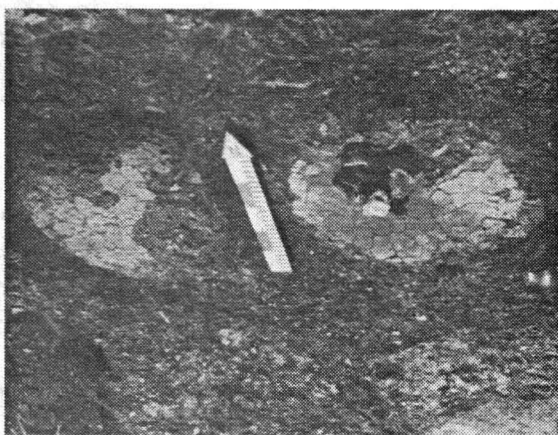
1 a

3

4

5

Pl. XXX. Păuleni - Ciomortan, Cultura Wietenberg. / Pl. XXX. Păuleni - Ciomortan Settlement. Wietenberg Culture.

1-1a: vatra nr.1 din L.9. 1: vedere de sus; 1a: secțiune. 2-3: vetre din L.10; 2: vetrele nr. 1 și 2; 3: vatra nr. 1, detaliu, se observă scrijeliturile pe suprafața vetrei. 4: vatra nr. 2 din L.9, perforată de o groapă de stălp. 5: vetrele nr. 1 și 2 din L.8. 1-1a: heath no. 1 from L. 9. 1: above view ; 2: section; 2 - 3: heathes from L. 10; 2: heathes no. 1 and 2; 3: heath no. 1, detail - one can observe its striated surface; 4: heath no. 2 from L. 9, perforated by a post hole; 5: heathes no. 1 and 2 from L. 8.

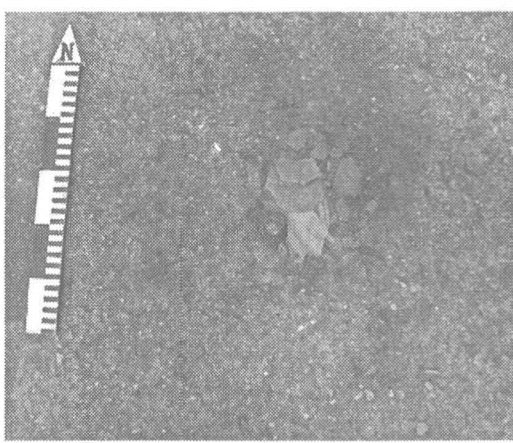
1

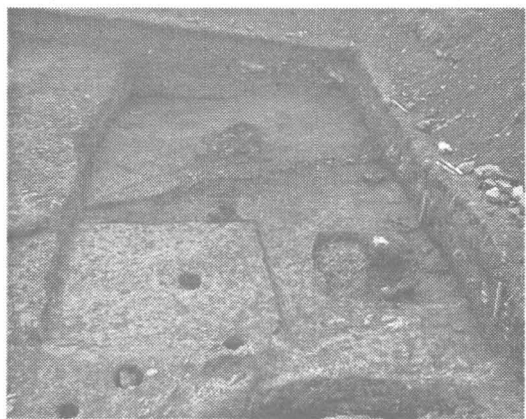
2

3

4

5

6

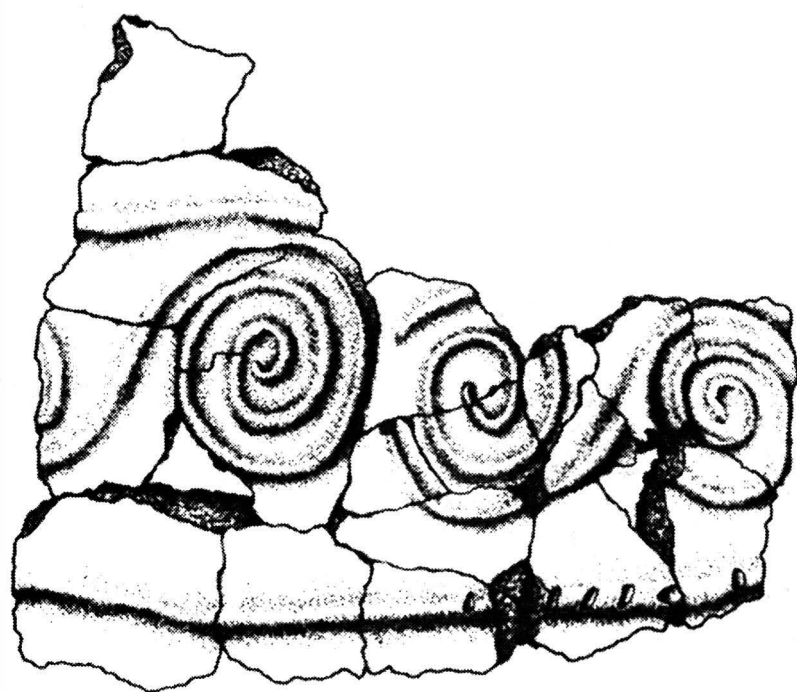
Pl. XXXI. Păuleni - Ciomortan. / Pl. XXXI. Păuleni - Ciomortan Settlement.

1: S.I. car. G,H,I,K/1,2, vedere dinspre est, se observă: Cmp 15 („gard interior”), Gr. 7; 2: S.I. car. G,H,I,K/1-6, vedere dinspre nord, se observă: Cmp 15 („gard interior”), Cmp 14, Gr. 6, și a Gr. 7; 3: Cmp 14 s; 4: umplutura Gr. 6;

5: S.I. car. G,H,I,K/1,2, vedere dinspre vest, se observă Cmp 15 („gard interior”), Cmp 14, Gr. 6, și a Gr. 7. 6: S.I. car. G,H,I/1-6, nivelul steril și Cmp 15, vedere dinspre sud.

1: S.I. G,H,I,K/1,2, eastern view; one can observe: Cmp. 15 („inner fence”), pit no. 7 (Gr. 7); 2: S.I. G,H,I,K/1-6, northern view; one can observe: Cmp. 15 („inner fence”), pit no. 7 (Gr. 7), Cmp. 14, pit no. 6 (Gr. 6); 3: Cmp. 14; 4: pit no. 6 infill; 5: S.I. G,H/I/1-6, sterile soil level and Cmp. 15, southern view.

L

Pl. XXXII. Păuleni - Ciomortan. Cultura Wietenberg. L.10. Ceramică. / Pl. XXXII. Păuleni - Ciomortan Settlement.
Wietenberg Culture. House no. 10. Pottery.
Provine din pavazul vetrei 2 / From hearth no.2 pavement.